

Luc Berou

Negatívne pôsobenie televízie na deti

Avenir
de
la Culture

Názov publikácie v origináli je
Les méfaits de la télévision sur nos enfants

© Avenir de la Culture - association déclarée, loi 1901
6, rue d'Estrées - 75007 Paris
Tél.: 01 45 55 90 30
N° SIRET: 44 030 002 00010

Dépot légal: mai 2000
4ème édition
Exemplaire hors commerce; ce livre ne peut être vendu.

Preklad z francúzskeho jazyka MUDr. Anna Kováčová

OBSAH

I. Je televízia prameňom zla?	7
Protichodné názory na televíziu	7
Nedostatočne známe vedecky podložené fakty	8
II. Skaza spôsobená násilím, pornografiou a nemravnosťou	9
Každodenné výbuchy v rodinách	9
Spôsob abrekcie, či podpora agresivity?	9
Fiktívne a reálne násilie	10
Nebadaná strata mravnej citlivosti a únik od reálneho života	10
Hlboké pocity neistoty až dezorientácie pod vplyvom obrazu	10
Stieranie hraníc medzi realitou a neskutočnom	11
Odľdušťujúci účinok televízie	11
Zmena postoja diváka k násiliu	12
Znepokojujúce konštatácie na záver	12
Vplyv televízneho násilia v rôznych krajinách	12
Neschopnosť televízie stimulovať pozitívne správanie	13
Pornografia a deštrukcia mravného citenia	14
Spoločné charakteristiky	14
Vplyv televízie na sexuálne zločiny	15
Rafinovaná strata morálnych kritérií	15
Freudovské „sexuálne všetko“	16
Nik nie je imúnny voči degradujúcim účinkom televízie	16
III. Dôsledky závislosti od televízie prejavujúce sa na fyzickom a psychickom zdraví dieťaťa	18
Ujmy na telesnom zdraví	18
Ujmy na psychike mladých	20
Úzkostné poruchy	20
Existenčná „neprítomnosť“	21
„Noví zombi“ a „bulimici“ obrazu	21
IV. Vplyv televízie na školskú dochádzku, na intelektuálny rozvoj dieťaťa na jeho školské výsledky	23
Funkčný analfabetizmus	23
Zlý nástroj výuky?	23
Štúdia profesora Rufa odhaľuje ujmy spôsobené televíziou na študijných výkonoch detí	24
Zbytočné preskripcie liekov deťom	24
„Proti – televízna“ škola“	25
Postoje žiakov a profesorov	25
Produkuje televízia „školských“ lenivcov?	26
Televízia: civilizačný pokrok alebo úpadok?	27
V. Vážny podiel televízie na dezintegrácii rodiny	28
Rodičia na vedľajšej koľaji	28
Zmeny v psychike dieťaťa a „nadvýživa“ detskej predstavivosti	28
Umelé a neprístupné vzory spôsobujú frustráciu dieťaťa	29
Psychologické starnutie a nesprávny pohľad na život	29
Reklama rozbíja kultúrne hodnoty rodiny	30
Machiavelizmus doby novokresťanskej?	30
Televízia zasahuje do komunikácie medzi rodičmi a deťmi a narúša rodinný rytmus	31
Vplyv na kultúrno-spoločenské vzťahy	32
Narušenie komunikácie medzi generáciami	32

Škodlivosť televízie je výraznejšia v horšie situovaných rodinách.....	32
Televízia“ v zbierke zbraní“- subtilný nástroj vojny.....	33
Televízia znásobuje krízu rodiny	34
VI.....	35
Bibliografia	37

Nie sú vaše deti a vnúčatá vystavené riziku, že im televízia spôsobí psychické ujmy? Neklesajú ich školské výsledky v závislosti od času stráveného pred obrazovkou?

Aký efekt má na mládež násilie, pornografia, vulgárnosť? A reklama? Nevystavujete sa riziku, že vám televízia podmiňuje rodinu?

Lekári, psychológovia, vychovávateľia i sociológovia celého sveta vysielajú výstražné signály.

Asociácia Budúcnosť kultúry od roku 1986 upozorňuje na mravnú a kultúrnu devalváciu médií a usiluje sa o ozdravenie televíznych vysielaní.

Z pera Luca Berroua sa k nám dostáva celostný pohľad podložený vedeckými pozorovaniami odborníkov každého druhu.

Zoči-voči zlu zapríčiennému televíziou sa nesmieme stavať ako naivní konzumenti. Sme povinní informovať sa, rozmýšľať, samostatne zvažovať ďalší postup a konať podľa poznania.

Knihe na cestu...

„Výborná knižka“, vyhlásila som víťazoslávne po návrate z Kongresu rodín v Kijeve. „Televízor dáme preč!“ znelo moje kategorické rozhodnutie.

Televízne násilie v našej osemdetnej čisto chlapčenskej rodine ma iritovalo, deprimovalo. Denne som vnímala jeho prenos na deti. Zdalo sa mi to škandalózne. Zlo akoby siahalo na niečo najvnútornejšie vo mne samej. Útočilo na dobro vkladané do detí od ich útleho veku s toľkou s námahou. Akoby tu ktosi chcel násilne udupať kvety, zničiť vypestované ovocie, uhasiť plamienky čistoty. Naplniť deti hriechom, nepravdou, zlobou, vliať im do duše skazu, zasiat smrť.

Kam sme to dospeli? Tolkokrát som bránila televíziu, tento úžasný vynález! Kdeže sú časy, keď sme si ako deti slávnostne, v rodinnej pohode sadali k pondelkovým inscenáciám slovenských hercov, vychutnávali krasokorčuľovanie, nadchýnali sa umením, súbojmi dobra a zla. Kdeže sú zážitky z nezabudnuteľných filmov! Spoločné sledovanie kultúrneho programu bolo priam rodinnou udalosťou!

V našej súčasnej konštelácii však televízia nekompromisne diktovala, čo sa bude diať. Likvidovala pokusy o spoločné večere. Produkovala škriepky. Vytesňovala debaty, bránila podeliť sa s prežitým. Závislosť od „stupide-boxu“ podkopávala rodinu! Zvrhla sa ako úžasný vynález dynamitu na mínu.

Knižku som cez prvú dovolenku preložila, aby pomohla iným, tak ako pomohla i nám. Manžel splnil, čo sľúbil - vyplatil štyri tisícky synovi, ktorý televízor pred časom kúpil. V rodine sa boje zmiernili. Na mieste „kráľovnej médií“ vládne dnes kozub. Nad menlivým obrazom plápolajúceho ohňa sa v zimných mesiacoch príjemne medituje: premietajú sa vlastné fantázie, sny i spomienky, krajšie než vnucované obrazy. Správy pozeráme u mamy. Pri hokejoch sa zide kopa bratrancov... Nájde sa priestor na občasné filmy. Zhládávam, ktoré sú najlepšie, ktoré treba vidieť...ktorých sedem by som si vzala so sebou na pustý ostrov...

Prirodzene, prekážok je veľa i ďalších. Neutícha zápas s internetom, s hrami, s filmami u tých, čo sa neovládajú, čo si nič nechcú odprieť.

Vyprevádzam knihu so želaním, aby nám pomohla v boji s našimi slabosťami, s presilou zla

... na úvod...

V roku 1993 v Prahe konalo kolokvium na tému „Pravda vás vyslobodí“, ktorého usporiadateľom bola francúzska asociácia „Budúcnosť kultúry“. Predstavitelia verejného života, kultúry, médií, cirkví i rodinných asociácií Európy sa po páde železnej opony zišli s cieľom rozšíriť kontakty s východnou Európou a prehodnotiť závažné otázky súčasnosti.

V ďalších rokoch sa viacerí účastníci kolokvia stretali aj v iných mestách Európy na podujatiach podobného ideového zamerania. Jedným z nich bol XXII. kongres rodín v máji 2006 v Kyjeve, na ktorom sa zúčastnil autor tejto publikácie. Rada by som ju predložila slovenskému publiku. Prináša komplexný pohľad na problematiku a podnety na zamyslenie pre pedagógov, psychológov, i detských psychiatrov, či televíznych producentov, no najmä pre rodičov.

Publikácia je prejavom túžob „zdravého jadra“ Francúzska nepodľahnúť rafinovaným zotročujúcim nástrahám doby; je vyjadrením pocitu zodpovednosti za šírenie poznanej pravdy a opravdivej kultúry

prekladateľka

MUDr. Anna Kováčová

I. Je televízia prameňom zla?

„Môžete kázať hlúposti
„môžete ich aj popísať, koľko len chcete,
„duša ani telo nimi vôbec neutrpia
„všetko zostane tak, ako bolo.
„Tá istá hlúposť v obraze
„zadržiavajúc spútané zmysly
„magicky strháva ducha k servilnosti.“
Goethe (*Zahne Xenien II*)

Protichodné názory na televíziu

Zaiste neexistujú hlbšie zakorenené klišé, ako tie, ktoré sa týkajú televízie. Stačí začať rozhovor na túto tému, argumenty sú rovnaké:

-“Televízia? Zázračný nástroj! Vynikajúci prostriedok na využitie voľného času, na oddych!

-“Úžasný prostriedok výchovy, vzdelávania!

-“ Prameň jedinečných informácií, kráľovná médií zaháňajúca temnoty nevedomosti...”

-“Tak či onak, dnes nie je možné žiť bez televízie...”

„ Otvorené okno do sveta, ku všetkým kultúram! Cez ňu sa Zem premieňa na planetárnu dedinu...”

A predsa, predsa len! Každodenne sa tisíce ľudí sťažuje na obrazovku. V čase voľna televízia zaplavuje svojich verných násilím, vulgárnosťou a pornografiou... Kráľovnej médií tiež najmenej veríme, práve ona nás kriľavo dezinformuje škandálmi, nespočetnými prílivmi „čiernych záplav“ ... Nástroj výchovy? Rozširuje navôkol funkčný analfabetizmus, zo dňa na deň ochudobňuje jazyk. Profesori sa žalujú na intelektuálnu apatiu väčšiny žiakov... Nemožno sa zaobísť bez televízie? Ale viete, že v takom Francúzsku je dnes viac ako milión dvestotisíc domácností bez televízie? Hovoria, že sa im bez nej žije lepšie. Viete, že 12% vysokoškolsky vzdelaných ľudí a tých, čo pracujú vo voľných profesiách, nemá v domácnosti televízor? ¹

A čo sa týka otvoreného okna do sveta a planetárnej dediny, viete, že počet tých, ktorí sa sťažujú na multikultúrnu zmes, na stratu vlastnej identity a kultúry, tiež neustále stúpa?...

Názory na televíziu sú teda rozdielne. Producenti odmietajú poplašné volania rodičov, lekárov, vychovávateľov, sociológov, aj ich neustále výstrahy pred negatívnymi dôsledkami na deti, tak na fyzickej ako aj na psychickej rovine. Im oddaní „kritici“ len reprízujú svoje tvrdenia sprevádzané súhlasom niekoľkých ďalších „užitočných bláznov“: Podľa nich ani nie je isté, či zlé predstavenia (násilie, nemorálnosť, vulgárnosť, a pod.) majú nejaký vplyv na diváka...

Tu už aj obyčajný sedliacky rozum vnuká viacero odpovedí. Najsamprv, paralela s reklamným fenoménom: ak podniky platia enormné sumy za reklamu istého produktu, je to práve preto, že televízny divák sa nakoniec nechá pôsobením ovplyvniť a kúpi si to či ono mydlo, ten-ktorý nápoj, ako mu to bolo ukázané v televízii.

Na druhej strane, považovali by tie isté osoby za nevinnú vec šírenie vysielaní rasistického, či antisemitského charakteru, vysielaní, ktoré sú apológiou nacizmu, ktoré by rozširovali Hitlerove prejavy, a pod...? Nik by nechcel riskovať, že uvidí časť publika

nasledovať takto predstavenú ideológiu v praxi. A teda, prečo by to nebolo tak isto s násilím, pornografiou, s brakom?

Propagátori televíznych predstavení niekedy priamo zahadzujú masky a priznávajú, že vysielania sú zamerané na „výchovu“ publika a že cez obrazovku vsunutú medzi diváka a produkciu sa robí kolektívna psychoanalýza. Televízia hlboko ovplyvňuje divákov, najmä najmladších. Tí, čo pripravujú programy, to veľmi dobre vedia.

Podaktorí budú namietat', že televízne zákony diktujú aj prijímatelia. S tým sa vraj nedá nič robiť, lebo masy sú najviac priťahované krvou, sexom a hlúposťou. No nie je to správne tvrdenie. Miera sledovanosti neodráža požiadavky publika. Divák nemá na výber. Pozerá sa na to, čo sa mu predkladá. Sledovanosť je zrkadlom ponuky. Televízia vytvára skutočnú závislosť: televízny divák otupený obrazovkou hromží na kvalitu programov. Na druhý deň povie: „*Keby ste len vedeli, akú hrôzu sme včera videli!*“ Stotožňovať sledovanosť s ponukou je zneužívaním, ktoré vedie k znižovaniu kvality a rôznosti ponúk. Vinnými sú producenti, nie publikum.

Nakoniec, dnes množstvo štúdií, ktorých vedeckosť je nespochybniteľná, odhaľuje zlo, za ktoré je vinná televízia. Divák o ňom často nebýva v plnom rozsahu informovaný. Nepozná ani hrozivú odpoveď odborníkov na vžitý názor, že „*televízia by bola veľkým zázrakom, keby mala dobré vysielania*“...

Nedostatočne známe vedecky podložené fakty

Po viacerých desaťročiach sledovania televíznych programov sa robili pozorovania tisícov mladých divákov za najrôznejších okolností. Rôzni odborníci druhu zbierali svedectvá rodičov, vyučujúcich i detí. Údaje sa spracovali vedeckými metódami, sformulovali sa závery a vydali sa odporúčania. No diváci vo všeobecnosti zostávajú pri výrokoch ako: „*zdá sa, že*“, „*nie je isté, že*“, „*nič nedokazuje*“, „*či by televízia bola dobrá, keby bola menej zlá*“ a pri podobných nezmysloch! V Európe, v Japonsku a najmä v USA sa lekári, vychovávateľa, psychiatri, sociológovia i psychológovia zamýšľali nad touto otázkou. Tak sa napríklad zistilo, že v USA, odkiaľ prichádza najviac televíznych seriálov, bolo v priebehu dvadsiatich rokov venovaných viac ako 1000 doktorských prác na tému násilia v televízii: všetky, bez výnimky prichádzajú k uzáveru, že televízia je zodpovedná za stúpanie delikvencie mládeže. Sociológovia na univerzite v San Diegu zas uzavreli štúdiu viac ako 2000 prípadov s tým, že k suicídiám adolescentov vo všeobecnosti dochádza krátko po vysielaní, ktoré ukázalo samovraždu.

V Európe sa dospelo tiež k rovnakým záverom. Napríklad v štúdiu o správaní sa 1565 mladých Londýňčanov sa konštatuje, že televízne násilie znižuje zábrany pri používaní strelných zbraní. Zo švédskej štúdie u 2000 detí vychádza akoby zákon: u detí od 4. do 14. roka, ktoré strávili viac ako dvadsať hodín týždenne pri televízore, je o 15% vyššie riziko chorobného alebo agresívneho správania. Táto analýza je zhodná so zisteniami Liliany Lurcatovej vo Francúzsku, ktorá prehlasuje, že násilnícke predstavenia majú tendenciu robiť z diváka účinkujúceho alebo i obeť.²

Uvádzame prehľad niektorých vedeckých pozorovaní a záverov z oblasti pedagogiky, psychológie, medicíny a sociológie. Mali by prispieť k lepšej informovanosti, k zamysleniu nad týmito skutočnosťami, k vlastným úvahám a konaniu podľa získaných poznatkov.

Čitateľa pozývame, aby si vytvoril celostný pohľad na danú problematiku.

---

1. Por. Télérama 19/4/89.

2. Por. L'Évenement du jeudi, 16. až 22. augusta 1990

II. Skaza spôsobená násilím, pornografiou a nemravnosťou

*„Všetci televízni producenti sú
kriminálnici. Vráťane mňa.“*

Ted Turner - zakladateľ CNN

Keď sa Ted Turner takto vyjadril, zaručene mal na mysli dve najspornejšie stránky súčasných televíznych programov: násilie a pornografiu. Obe sú jednoznačne zamerané proti mládeži a pre zdravie mladých sú najškodlivejšie.

Ide o dve celkom rozdielne témy, no v tejto kapitole sa im budeme venovať naraz, pretože sa objavujú spoločne: Majú spoločného menovateľa – charakterizuje ich exploatacia ľudských pudov, ktoré sa najľahšie dostávajú do neusporiadanosti: sexualita a agresivita.

Každodenné výbuchy v rodinách

Kedysi bolo násilie a agresivita doménou patriacou na ulicu a do vonkajšieho sveta. Domácnosť mala byť naopak prístavom pokoja a bezpečnosti. S objavom televízie nemilosrdne vybuchuje priamo v rodine aj to, čo bolo kedysi nepredstaviteľné. Scény, ktoré prekračujú násilím a počtom všetko, čo by vôbec dieťa mohlo vidieť na ulici, útočia rovno na intimitu otcovského domu.

Už v deväťdesiatych rokoch štúdie týždenníka *Le Point* a *Télérama* sumarizovali stúpanie počtu násilenstiev v televízii za týždne. Počet scén bitiek v televízii za týždeň v priebehu piatich rokov stúpol zo 624 na 943, počet prestreliek a explózií z 303 na 966, vojnových scén z 11 na 104. Prakticky neexistujúce scény znásilnenia na prelome 90-rokov sa v týždni v roku 1993 objavili 22 krát!¹

A teraz sa pýtajme: je alebo nie je násilie v televízii zdrojom násilia v živote? Imituje divák pornografiu a nemorálne scény každého druhu? Má ich opakovanie ničiaci efekt na morálne cítenie diváka? Môže ho pretransformovať až na necitlivú a nemorálnu bytosť? Od objavenia televízie až do dnešných dní silno stúpila kriminalita. Existuje nejaký súvis medzi týmito dvoma skutočnosťami?

Spôsob abekcie, či podpora agresivity?

Podľa tézy postavenej na začiatku, menovite Feschbachom v roku 1955², by mali mať obrázky násilia v televízii na televízneho diváka tzv. katarzný účinok, t.j., násilie by malo umožniť odreagovať vlastnú agresivitu v imaginárnom svete a zabrániť podobnému konaniu. Téze však protirečia všetky skúsenosti a štúdie, ktoré sa od toho času opakovali. To však niektorým oneskorencom vôbec nebráni opätovne tvrdiť tieto nezmysly.

Doktor L. Moor z psychiatrickej poradne nemocnice *Notre Dame du Perpétuel Secours* pri Paríži vysvetľuje: Táto hypotéza nebola potvrdená inými štúdiami. Najnovšie práce Banduru³ a pozoruhodné skúsenosti Berkowitza⁴ podložené komplexnými experimentálnymi štúdiami ukazujú, že násilie odpozorované v televízii má tendenciu zvyšovať delikvenciu a kriminalitu, a či prinajmenej základnú agresivitu prijímateľa. Vysielanie so scénami násilia agresivitu „nevytvára“, avšak pomáha prerásť jej zárodkom v násilné správanie.

„Friedrich a Stein⁵ dokázali pokles sebakontroly a frustračnej tolerancie u maloletých detí v jasliach, ktoré videli film s násilím. V tomto smere sa zhodujú aj iné ankety a experimenty. Nikdy nebol dokázaný opak. Preto môžeme pripustiť, že opätovné sledovanie násilníckych scén v televízii spôsobuje stúpanie agresivity televíznych divákov, najmä vtedy, ak už aj pred jej pozeraním mali v sebe istú jej dávku.“⁶

Širokou epidemiologickou anketou, ktorá bola doteraz na túto tému zrealizovaná, je štúdia v Journal of the American Medical Association vedená doktorom Centerwallom z Oddelenia psychiatrie a vied o správaní na Washingtonskej univerzite v Seattle: spracúva údaje zozbierané počas štyridsiatich rokov a nie je zameraná len na Spojené štáty americké. Týka sa rovnako južnej Afriky a Kanady. Jej záver netreba komentovať:

„Epidemiologické štúdie sa zhodujú v dôkazoch, že vplyv televízneho násillia má na svedomí okolo 50% vrážd v Spojených štátoch“. V televízii tejto krajiny je násillie všadeprítomné: možno ho nájsť v 73% až v 83% programov. A väčšina televíznych seriálov prichádza z Ameriky...⁷

Fiktívne a reálne násillie

Podľa štúdie dr. Charlesa Atkina, profesora na fakulte komunikácií na Štátnej univerzite v Michigane a výskumného programu Surgeon General, scény reálneho násillia stupňujú agresívne činy adolescentov, lebo agresívne stimuly dráždia emotivitu televíznych divákov a nabádajú ich napodobňovať asimilované agresívne správanie. Fikcie môžu diváka dráždiť o niečo menej. Ten zvyčajne neberie do úvahy vieryhodnosť predstavovaných scén. Scény z reálneho života si vyžadujú väčšiu pozornosť, vžitie sa do scény a stotožnenie sa, čím sa predlžuje maximálny stav vzrušenia.

Ak teda aj v spravodajstve verejnoprávných či súkromných televízií zaberá kriminalita značný priestor, adolescenti sú vystavovaní zvestiam o skutočnom násillí. Nedávne štúdie ukazujú, že televízne aktuality pravidelne pozerá tretina detí na základných školách a viac ako polovica vo veku dospievania.⁸

Nebadaná strata mravnej citlivosti a únik od reálneho života

Anketa Nadácie kultúrnych vplyvov vo Francúzsku s podporou Úradu pre kultúru a audiovizuálnu komunikáciu poukazuje na skutočnosť, že deti bývajú nervovo vydráždené a morálne znecitlivené vo vzťahu k vražde: „Až natoľko si zvykáme na kohosi, kto umiera vo filmoch, že teraz nám to už vôbec neprekáža“, vyhlasuje v nej isté dieťa. Rodičia deťom vyčítajú okrem iného stratu všetkej citlivosti.

Zaujímavé je, že sa konštatuje rozdiel vo vplyve na emotivitu medzi desaťročnými a dospievajúcimi deťmi vo veku 17 rokov. Desaťročné dieťa nasáva násillie televízneho predstavenia, aj keď mu to naruší nočný spánok. Bojí sa, že mu nedovolia pozerat' jeho film. Niektorí adolescenti vo veku 17 rokoch pociťujú ľútosť nad stratenou citlivosťou. Vnímajú toto stratu - pričinením televízie.“⁹

Hlboké pocity neistoty až dezorientácie pod vplyvom obrazu

Tu treba spomenúť i jemnejšie a hlbšie účinky zapríčinené návykom na televíziu. Exhíbičia násillienstiev alebo sexuálne úchylných činov, i tých, ktoré zmietajú zo stola

najelementárnejšie morálne pravidlá, a to v rozmeroch, ktoré zďaleka presahujú to, čo môže jednotlivec zažiť v skutočnosti, vzbudzuje v živote hlboký pocit neistoty, strachu a dezorientácie. Mladí sa cítia stratení, nevedia si vybrať, čo je správne v každodennom boji a podliehajú vážnej deformácii charakteru. A to ešte znásobuje ich pocity poblúdenia. Profesor Georg Gerbner, profesor komunikácie a dekan v Annenbeg School of Communications na univerzite v Pensylvánii po mnohých výskumoch konštatuje, že mladí, ak sú nepretržitými divákmi, veria, že svet je oveľa násilnickejší, ako tí, ktorí televíziu pozerajú len zriedka. Sú to závažné indície, ktoré majú tendenciu dokazovať, že neúnavní diváci vnímajú dianie v spoločnosti inak ako tí príležitostní. Profesor Gerbner tu vidí nástroj na ovplyvňovanie spoločnosti, ktorého účinnosť nemožno ignorovať. Dosah televízneho násilia sumarizuje slovami: *„Je to iniciácia menšiny k deštruktívnemu násiliu, povzbudzujúca agresívne tendencie u niektorých detí i dospelých, ako aj u mnohých detí; je to vytváranie pocitu nebezpečenstva a rizika existovať v úbohom, egoistickom svete.“*¹⁰

Stieranie hraníc medzi realitou a neskutočnom

V diele *Televízia, droga?* preloženom do mnohých jazykov Američanka Marie Winnová zdôrazňuje, že televízia má v prvom rade deštruktívny vplyv na vnímanie reality. Nelogickosť karikatúr, osôb, ktoré lietajú a robia všetky možné fantastické veci, nesmierne ovplyvňuje prekypujúcu predstavivosť detí. Fakt, že dieťa vidí niektorého hrdinu zneškodňovať protivníka jednoduchým úderom ruky - hoci vie, že samé by to tak nemohlo urobiť - mení jeho vnímanie reálneho a nereálneho sveta. A ak sa pozeráme na štatistiky o kriminalite mladistvých, ktoré v posledných dvadsiatich rokoch prudko stúpajú, uvedomujeme si, že naša spoločnosť splodila nový typ človeka: dieťa - zločinca, ktoré nepocituje nijaké výčitky a ktoré si je ledva vedomé svojich činov. Dlhé hodiny strávené pred televíziou mu postupne stierajú hranicu medzi skutočným a neskutočným.

Príbeh dvanástich detí, ktoré v jedno nedeľné odopoludnie spustošili svoju vlastnú školu v Blois, je pôsobivým príkladom straty zmyslu pre realitu. „Deti prežili celé odopoludnie tak, ako keby boli vo filme“, vysvetľuje riaditeľka, ktorá sa nemôže spamätať. „Miestnosť bola v strašnom neporiadku, posiatá škvrnami maliarskej farby. Deti, čo to mali poupratovať, rozprávali vymyslený príbeh inšpirovaný tým „ako to v bolo v televízii“. Na veľké prekvapenie rodičov a vychovávateľov bolo veľmi ťažké priviesť ich k tomu, aby si uvedomili vážnosť svojho konania a opäť ich navrátiť do reality.¹¹

Odľudšťujúci účinok televízie

Stojíme teda pred zvráteným vplyvom média – dieťa sa stáva nezávisle od vyzozorovaného násilia neschopným zhodnotiť dôsledky svojich činov. Marie Winnová medzi iným tvrdí: „Ani úplné odstránenie násilia z televíznej obrazovky neodstráni odľudšťujúci vplyv televízie na deti, ktoré sú jej dlhým sledovaním emočne narušené. Problém nie je len v tom, že by sa naučili páchať násilie pozeraním sa na televíziu (hoci aj k tomuto dochádza v niektorých prípadoch). Televízia však podmieňuje aj ich správanie k ľuďom v realite. Skutoční ľudia sú vnímaní, akoby boli na televíznej obrazovke. A tak sa deti stávajú schopné ich jednoducho „vypnúť“, aj s nožom, s revolverom alebo s reťazou, a to bez najmenej výčitky, akoby ich zhasínali v televízii.“¹² A táto absencia citlivosti a svedomia sa čoraz častejšie vyskytuje v konaní detí.

Zmena postoja diváka k násiliu

Senátor Jean Cluzel v pozoruhodnej knihe Vek televízie udáva: *„Všetky výskumy sa orientujú na objasnenie otázky, či existuje alebo nie bezprostredný efekt napodobovanie alebo nabádania k činu. To však nie je hlavný problém. Najviac nás zaujíma riziko hlbšieho a trvalejšieho vplyvu televízie, spôsobujúce zmenu postoja diváka k násiliu. Na jednej strane sa modifikuje jeho vnímanie v dôsledku návyku hľadiť na podobné scény, na druhej sa v ňom podporujú sklony, ktoré raz môžu nepredvídateľným spôsobom vybuchnúť. Nabádanie k agresívnemu správaniu predstaveniami, v ktorých je násilie, je osobitne zjavné v kreslených filmoch pre deti, z ktorých niektoré obsahujú až dvadsaťtri epizód násilia za hodinu v porovnaní so šiestimi až siedmymi epizódami v programoch pre dospelých v hodinách veľkej sledovanosti.“*¹³

Profesor Jacques Piveteau má v tomto smere bohaté vlastné skúsenosti z psychiatrickej praxe: *„Deti sa už dostali do veku adolescencie a je možné vidieť - najmä u tých, ktorí potrebujú terapiu - ako veľmi môže byť narušená predstavivosť mladých príliš vystavených televízii a aké sú prejavy vo veku na prahu dospelosti. Všetky naše doterajšie zaužívané kategórie hodnotiace necitlivosť na násilie, na krutosť, na ľahostajnosť voči mravným normám, sa už na nich nevzťahujú; správanie mládeže dnes už podľa nich vôbec nemožno analyzovať.“*¹⁴

Znepokojujúce konštatácie na záver

Obrazy násilia a úchylného sexuálneho správania do hĺbky modifikujú psychiku televízneho diváka, najmä mladistvého. Túto hlbokú poruchu charakterizuje strata morálneho zmyslu, ktorá môže mať nepredvídateľné následky počas celého života danej osoby a vedie až k menšej či väčšej strate zmyslu pre realitu. Diváka robí neschopným zmerať dôsledky svojich činov. Toto narušenie predstavivosti je stupňované scénami násilia, ale svoj pôvod má predovšetkým v televízii samotnej, no namá v dlhých hodinách strávených pred obrazovkou *„stierajúcou hranice medzi realitou a neskutočným“*. Vo svetle týchto postupných záverov treba uvažovať nad niekoľkými tragickými udalosťami, ktoré uvádzame ako príklady:

Sedemročné dieťa v Manile pozeralo americký kreslený film *„Robocop“*, keď dvadsaťjeden ročná upratovačka prepla program na príbeh, ktorý chcela sledovať. Chlapča vtedy vyšlo z izby po otcovu pušku a vystrelilo na ňu. Na druhý deň v nemocnici podľahla zraneniam.¹⁵

Deti nemali čo robiť a pozerali sa na televíziu. Seriál *„Na úteku“* im vnukol myšlienku *„zahrať sa“* podobne na poľovačku na človeka. Zmocnili sa dvoch karabín, z ktorých bola jedna poloautomatická a pustili sa do hry. Štrnásťročný adolescent pri hre zbadal hlavu a trup svojho priateľa vynárať sa spoza svahu, a opakovane spustil strelbu tým smerom.¹⁶

Vplyv televízneho násilia v rôznych krajinách

Konštatuje sa, že násilné správanie mladých vo veľmi rôznych krajinách stúpa. Zakaždým je obviňovaná televízia. Odborníci španielskej skupiny Nueve y medio, MM. Alfonso Erasquin, Luis Matilla a Iquel Vasquez zhrnuli závery špecialistov z rôznych krajín takto:

„Američan Robert M. Liedert, detský psychológ poukázal na medzinárodnom kongrese, že agresivita mladých, ktorí sú konzumentmi brutálnych televíznych vysielaní, stúpa až o 300%. V štúdiu vychádzajúcej z prieskumu na viacerých školách v Hamburgu, 98% profesorov vyhlasovalo, že televízia „*efektívne prispieva k zlému správaniu žiakov*“. V obežníku, ktorý zaslali rodičia žiakov základnej školy v Mannheime 230 politikom, novinárom a odborárom, bolo médium obvinené z hlavnej zodpovednosti za stúpajúcu agresivitu na školách: „*zauchá, údery päsťou do brucha, škrtenie pod hrdlom a pasovanie sa atď.*“

Severoamerická spoločnosť CBS poverila špecialistu na komunikačné prostriedky Polytechniky v Londýne, Wiliama Belsona vypracovať štúdiu o násilí v televízii. Začala sa v roku 1971 a uzrela svetlo vo Veľkej Británii po šiestich rokoch. Na anketu zodpovedalo viac ako 1500 detí z Londýna vo veku od 13 do 16 rokov.

Podľa Belsona televízne násilie nie je len jednou z príčin agresivity mladistvých, ale je jeho hlavnou príčinou. (...) Jeden z ôsmich opýtaných potvrdzuje, že spáchal desať až sto podobných deliktov, ako boli tie, ktoré videl v televízii v období kratšom ako šesť mesiacov. Títo „*habituálni násilníci*“ sa vyskytovali už v najnižších ročníkoch. Pozerali sa na televíziu, len čo sa vrátili zo školy. „*Jedným z najväznejších údajov, ktoré priniesol Belson, je tvrdenie, že deti, ktoré sú vystavené dennému bombardovaniu násilnickými televíznymi scénami, si nakoniec na násilie privykajú ako na niečo každodenné a prirodzené.*“¹⁸

V Anglicku ako aj vo Francúzsku býva vzťah televízie a detského násilia aj predmetom dôležitých ankiet a parlamentného rokovania. Angličania tu podčiarkujú rovnako zhubný vplyv videofilmov, ktoré privádzajú deti k tomu, aby v hrách reprodukovali scény násilia a ktoré úplne narúšajú ich morálne hodnoty a sexuálne správanie. Lord Nugent of Guildford, predseda parlamentnej skupiny pre výskum videa vyhlasuje: „*Potvrdili sa naše najhoršie obavy*“. Správa dokazuje, že vystavenie detí týmto druhom scén ich môže privádzať k násilnému správaniu a môže vo veľkej miere prispievať k rozmáhajúcej sa agresivite v mestách a v predmestiach. Anketa prebiehala takmer tri roky, kým sa zozbierali názory sociológov, detských psychiatrov, pediatrov a vychovávateľov. Anketa zameraná na prieskum robený u 4500 detí, odhalila, že 45% z nich vo veku sedem rokov a viac už videlo najmenej jedno neslušné video.

Členovia parlamentnej skupiny pre výskum videa sa dovoľávali novelizácie súčasného zákona. Žiadali jeho sprísnenie a zavedenie opatrení, ktoré by bránili opisovanému „*novému sociálnemu fenoménu*“. Dodávajú, že všetko, čo pojednáva o pornografii a o jej slobode, takisto potrebuje podrobnú revíziu. Motivovali ich zistenia, ako napr. prieskum Dr. Clifforda Hilla, sociológa na Home Office: „*Niektoré deti a mladiství sú intoxikovaní násilím rovnako ako konzumenti drog, dokonca tých najtvrdších.*“ Dokazuje, že deti kopírujú to, čo vidia na obrazovkách. Deti často trpia krátkodobými vplyvmi obscénneho videa. Niektoré deti tým môžu byť poznačené na celý život. I násilie v televíznych správach evidentne vedie deti k značne násilnickejšiemu správaniu. Tu však predsa o morálne zdravie budúcich generácií, ak v škole zo 73 náhodne vybraných adolescentov 63 už videlo najmenej jedno pornografické video.¹⁹

Neschopnosť televízie stimulovať pozitívne správanie

Mohli by sme sa teda spýtať, či by televízia nemohla byť použitá na stimuláciu pokojamilovného a srdečného správania mladých. V Kanade vykonali dvaja výskumníci premyslený pokus v tomto smere. Deťom, ktoré dovtedy neboli ničím v správaní podmienené, boli ukazované scény násilia. Deti ich následne v hrách napodobňovali. Iné sa zas nabádali prostredníctvom špeciálneho vysielania k srdečnému, priateľskému, atď. správaniu. Prv,

akoby sa im ukázali scény násilia, tak ako prvým, pustili sa im scény plné dobrých emócií. V priebehu hry iba zriedka reprodukovali priateľské scény a naopak, napodobňovali skôr násilné činy, ktoré videli. Marton a Acker vyvodzujú z toho záver, že u detí sa ich agresivita o niečo zredukovala, ak boli nato trénované; avšak napodobňovanie násilného správania sa ukázalo silnejšie a trvalejšie ako pozitívne správanie.

„Je jasné, že deti, ktoré sú vychovávané k jemnocitu, majú počas fiktívnej scény viac pocitov agresivity (zároveň napodobujúcej i všeobecnej) ako srdečnosti. K tomu dochádza, aj keď sa im predtým úspešne vstepovala jemnosť a násilie sa im nepredkladalo za vzor. Hoci rozdiely v osvojovaní si jemnocitu a agresivity môžu byť nivelizované výchovou (jemnosť v správaní si možno napríklad vypestovať cvičením), pocity priateľskosti môžu upadať rýchlejšie ako pocity agresivity, ak už pozitívne faktory (príklad, presvedčenie) prestali pôsobiť.“²⁰

V USA podobný pokus prichádza k tým istým záverom. Ronald S. Drabman, profesor psychiatrie na Univerzite v Misisipi a Margaret Hanaratty Thomas z oddelenia psychológie na Technological University na Floride uvádzajú analogické závery z výskumu financovaného National Institute of Mental Health. Deti boli citlivejšie na televízne príklady antisociálneho správania ako na modely priateľského správania. Navyše, deti, ktoré tieto scény sledovali v skupine, väčšmi napodobňovali násilné správanie.²¹

Pornografia a deštrukcia mravného cítenia

Mladistvý televízny divák je od najútlejšieho detstva bombardovaný obrazmi silno sexuálneho charakteru. Vo všetkých filmoch a vo vysielaniach každého druhu sa veľmi často opakujú scény cudzoložstva, znásilnenia, prostitúcie, homosexuality, rozličných exhibícií a mimomanželských vzťahov. Reklama neraz predkladá obrazy, ktoré prirodzená ostýchavosť jednoducho neznáša. Filmy pornografického charakteru sa na obrazovkách objavujú už niekoľko rokov. Pravidelne sa púšťajú vysielania s cieľom, ktorý sa viac alebo menej otvorene priznáva. Je ním „prevýchova“ televíznych divákov, dospelých i detí, ktorá ich vzdľahuje od kritérií tradičnej morálky a nasmerúva na cestu skazenosti. Celok týchto obrazov, ktoré treba kvalifikovať ako hlboko nemorálne, je súčasťou televízneho násilia. Pornografia je násilie, obscénosti sú násilím na cudnosti, iniciácie a sexuálne nabádania každého druhu sú takisto násilím na mravnom cítení mladého televízneho diváka.

Spoločné charakteristiky

Či sa zameriavame na účinky nemorálnych obrazov alebo na účinky obrazov násilia, nachádzame presne tie isté faktory, ktoré prinášajú rovnaké dôsledky a nebezpečenstvá. Už sme ich ilustrovali niekoľkými príkladmi:

- neustála záplava rodiny obrazmi, ktoré sú v úplnom rozpore s jej skutočným životom;
- obrazovkou predkladané nabádanie k napodobňovaniu uvoľnenej morálky;
- psychické poruchy
- strata zmyslu pre mravnosť so všetkými dôsledkami;
- strata pojmu o skutočnom živote s jeho spoločenskými požiadavkami a nutnosťami vyvoláva u mladých hlbokú poruchu adaptácie a pocity zavrhnutia
- intoxikácia pornografiou provokuje skutočnú závislosť, ktorá má, podobne ako droga, hrozivý pustošiaci účinok s následným vyradením zo života

Poplašné výkriky a odhalenia sa množia, no televíziu to nijako nedojíma: apatia televíznych divákov je veľká. Mimoriadne výrečné je hodnotenie kardinála, salvadorského arcibiskupa a brazílskeho prímasa:

„Televízia nielenže nevychováva, ale spôsobuje perverziu a vyrába generáciu voyérov. Násilie a pornografia sú dva jedy vydestilované touto zázračnou škatuľou. Skutočné propagandistické klipy sú prejavom neviazaných zámerov zničiť najautentickejšie mravné hodnoty. Vysmievanie sa vernosti a vzájomnému rešpektu manželov podporuje protihodnoty: rozvod, skazenosť, cudzoložstvo a incest.“²²

Vplyv televízie na sexuálne zločiny

Záplavy nemorálnych obrazov spúšťané televíziou spôsobujú zároveň stratu zmyslu pre mravnosť a vybičovanie vášní, ktoré môže siahať až k sexuálnemu zločinu. Hoci prieskumy účinku pornografie nie sú také početné ako tie, ktoré sa týkajú iných foriem násilia, štúdie Malamuhla v USA ukázali, že dramatizácia scén sexuálnej agresivity provokuje napodobňujúce správanie, ktoré môže vyústiť až v znásilnenie.²³

Veľmi významné je svedectvo Teda Bundyho, ktorý zomrel v roku 1989 v elektrickom kresle pre sexuálnu agresiu a vraždu najmenej 28 žien. Niekoľko hodín pred popravou opísal v priebehu filmovaného záberu, ako spadol na dno priepasti. Najsamprv vyhlásil, že mal úplne normálne detstvo a „vyrastal v úžasnej rodine s dvomi pozornými a milujúcimi rodičmi.“ Vo veku dvanástich rokov sa stretol s pornografiou: „Keď som sa raz pustil do pornografie - a považujem to za istý druh otroctva - vyhľadával som stále násilnejšie, výrečnejšie a opisnejšie materiály. Bolo to tak ako s drogami, prechováate istú nenasýtiteľnú excitáciu, kým nedosiahnete bod, v ktorom pornografia už nemôže ísť ďalej. Dosiahnete ten bod vrcholu, keď sa pýtate sami seba, či vám v tomto momente prechod k činu prinesie viac ako len to, že čítate a pozeráte sa...(…) Pornografia môže zasiahnuť a schytiť náhle chlapca z ktorejkoľvek dnešnej rodiny... nech sú rodičia akokoľvek pozorní (...) Čo mi naháňa strach, ba priamo ma desí, je to, čo vidím v televízii. Špinavosti, ktoré vstupujú do rodín dneška, by nemohli byť ukazované v predstaveniach pre dospelých označených hviezdíčkom pred dvadsiatimi rokmi.“²⁴

Vo Francúzsku ukazujú štatistiky vážny posun na krivke sexuálnych zločinov a povolnosti. Počet znásilnení neustále stúpa, množia sa aj aféry, ktoré sa zaoberajú nebezpečnými sexuálnymi maniakmi. Čoraz viac je aj atentátov na cudnosť. Popritom paralelne stúpa počet sexuálne prenosných chorôb u mladých. Francúzsko je prvou európskou krajinou a druhou krajinou západného sveta po USA(?), čo sa týka počtu prípadov AIDS a séropozitivity. Napriek tomu televízia naďalej vyláča mladých na šikmú plochu všetkého dovoleného.

Rafinovaná strata morálnych kritérií

Ak sa zaoberáme lavínou nemorálnych obrazov v televízii, treba sa pozrieť aj na sprostredkované posolstvo, ktoré býva niekedy ukryté, ale je rovnako škodlivé ako samotný obraz. Niektoré vysielania predstavujú situácie, ktoré vážne zasahujú dobré mravy, hoci pritom neukazujú šokujúce obrazy týchto situácií, alebo ich ukazujú len veľmi málo. Takto sa banalizujú okrajové prípady spoločnosti a vystavujú sa ako modely hodné sledovania. Je tu jeden efekt, ktorý je veľmi nebezpečný pre mladého diváka: je to postupná strata akýchkoľvek morálnych kritérií. Napríklad, film bude mať ako hlavnú hrdinku prostitútku,

ale vyhne sa ukazovaniu príliš šokujúcich scén. V inom sa všetko bude krútiť okolo incestných vzťahov alebo príbehov znásilnenia: bude sa o nich hovoriť, tak že sa nebudú ukazovať... Skutočnosť, že tieto útoky na morálku nebudú predstavované vizuálne, nerobí tieto vysielania menej škodlivými; sú nositeľkami zhubnej doktríny a ľahšie „prejdú“ pretože sú na prvý pohľad menej agresívne.

Freudovské „sexuálne všetko“

Dominantná doktrína, ktorou sa riadia všetci podnikatelia šírenia nemorálnosti, je freudovská teória „všetkého sexuálneho“. Dnes je sex všadeprítomný v každom výtvore ducha a najmä v televízii. Morálka má byť „oslobodená“ až k uvoľnenosti, skazenosť je povinná. Slogan mája 1968 „*Užívajte si bez zábran!*“, bol v podstate rozkazom. Proskribovaná je len vernosť, čistota a rodina.

Stačí, aby sme sa pozreli okolo seba a môžeme skonštatovať, že mladí sú dramaticky podmienení touto materialistickou doktrínou: voľná láska a sexuálna neviazanosť veľkým krokom napredujú. Vďačíme za to televízii.

Nik nie je imúnny voči degradujúcim účinkom televízie

Pápežská rada pre spoločenské komunikačné prostriedky vydala v Ríme dokument k otázkam násilia a pornografie. Jeho závery potvrdzujú, čo bolo povedané v tejto kapitole:

Nikto sa nemôže cítiť imúnnym voči degradujúcim účinkom pornografie a násilia, alebo uchráneným od zla, ktoré pôsobí na tých, ktorí sa nechávajú nimi ovplyvňovať. Osobitne zraniteľné sú deti a mladiství, ktorí sú najviac vystavení stať sa ich obeťami. Pornografia a sadistické násilie znehodnocujú jednotlivcov, osobitne ženy a deti, ničia manželstvo a rodinný život, nabádajú k antisociálnemu správaniu a oslabujú morálne tkanivo spoločnosti.

„Časté ponechávanie dieťaťa zoči-voči scénam násilia v médiách môže zapríčiniť u neho poruchy, keďže ešte nie je schopné jasne rozlíšiť, čo je imaginárne, a čo reálne.“

„V poslednom štádiu môže sadistické násilie v médiách do tej miery podmieňovať správanie osôb, ktoré ľahko podliehajú dojmom - najmä mladých - že ho môžu pokladať za prijateľné, normálne a napodobňovania hodné.“

„Pornografia podporuje nezdravú predstavivosť a nezdravé správanie. Kompromituje mravný rozvoj osoby, zdravé a zrelé vzťahy, najmä manželské, ako aj rodinný život, kde má veľký význam vzájomná vernosť, lojálnosť a mravná celistvosť v myšlienkach a skutkoch.“

„V tých najhorších prípadoch môže pornografia pôsobiť ako stimulujúci a posilňujúci agens, ako istý druh nepriameho spolu páchatel'a pri vážnych a nebezpečných sexuálnych útokoch, pri obmedzovaní slobody druhej osoby a pri vraždách.“²⁵

---

1. Télérama 22/9/93

2. FESCHBACH S., The drive reducing function of fantasy behavior, J. Abnorm. Soc. Psychol., 50, 1959, str. 3-11.

3. BANDURA A., ROSS D., Imitation of film mediated aggressive models, J. Abnorm Soc. Psychol., 66, 1963, str. 405-412.

4. BERKOWITZ, Leonard, Aggression: a Social Psychological Analysis, McGraw Hill, New York, 1962.

5. FRIEDRICH L. K., STEIN A.H., „Aggressive and prosocial television programs and the natural behavior of children“, Monographs of the Society for Research in child development, 151, 1973, str. 1-64.

6. L.MOOR, „Influence de la télévision sur le psychisme de l'enfant et de l'adolescent“, Neuropsychiatrie de l'enfance et de l'adolescence, 29 (3), 1981, str. 151-156.
7. Por. Science et Vie, č. 900.
8. Charles ATKIN, Effects of Realistic TV Violence vs. Fictional Violence on Aggression“, Journalism Quarterly, USA, 1983, zv. 60, č. 4, str. 615-616 a 620-621.
9. Evelyne PIERRE, Jean CHAGUIBOFF, Brigitte CHAPELAIN, Program realizovaný v rámci spolupráce ministerstiev pod vedením Študijného a výskumného oddelenia ministerstva kultúry, „Noví televízni diváci vo veku od 9. do 18. roka - rozhovory a analýzy“, Institut National de l'Audiovisuel / la Documentation Française, Paris, 1982, str. 213-215.
10. George GERBNER, Larry GROSS, Nancy SIGNOREIELLI a Michal MORGAN, „Television Violence, Victimization, and Power“, American Behavioral Scientist, máj-jún 1980, zv. 23, č. 5, str. 714-716
11. Por. Libération 1/6/94
12. Marie WINN, „The Plug-in-drug“, Bantam Books, New York, 1978, str. 81-84.
13. Jean CLUZEL, de l'Institut, L'âge de la télévision, Librairie générale de droit et de jurisprudence, Paris, 1993
14. Jacques PIVETEAU, „La télévision contre l'enfant“, (pokračovanie) v Education 2000, Centre d'Information sur les Techniques d'Enseignement, Institut Supérieur de Pédagogie (ISP) – Institut Cat. de Paris, č. 9, apríl 1978, str. 67.
15. Por. Le Figaro, 12/5/89.
16. L'Humanité, 11/10/93.
17. Z korešpondencie v Avenir de la Culture, s dátumom 29/8/87
18. Alfonso ERAUSQUIN, Luis MATILLA, Miguel VASQUEZ, Los teleniños Libros cuadernos de pedagogia 7, Editorial Laia, Barcelona 1981.
19. Por. The Times, Londýn, 17/10/85.
20. John P. MARTON a Loren E.ACKER, „Television provoked aggression: effect of gentle, affection-like training prior to exposure“, Child Study Journal, zv. 12, č. 1, 1982, str. 27-43.
21. Ronald S. DRABMAN Margaret HANRATTY THOMAS, „Children Imitation of Aggressive and Prosocial Behavior When Viewing Alone and in Pairs“, Journal of Communication, zv., 27, č. 1, 1977, str. 199-205.
22. La Croix, 19/3/93.
23. Por. Béatrice BANTMANN, „Les enfants fait et défaits par la télévision“, Le Monde, 27/7/89.
24. Por. Laissez-les-vivre, novembre 1990.
25. PONTIFICO CONSIGLIO DELLE COMUNICAZIONI SOCIALI, „Pornografia e violenza nei mezzi di comunicazione sociali: una risposta pastorale“, dodatok k Osservatore Romano, č. 116, Vatikán, 17/5/89.

III. Dôsledky závislosti od televízie prejavujúce sa na fyzickom a psychickom zdraví dieťaťa

(Karikatúra: ...počas 1 hodiny a 50 minút filmu prepol 240 krát!!)

Osemročný Fabrícus trpí nočnými morami. V snoch ho prenasledujú monštra a zobúda sa v slzách. Raz v noci Fabrícus opísal, čoho sa bál: „Zdá sa mi, že to vychádza z televízie a chce mi to ublížiť“. Rodičia nechápali. Nespomínali si, že by boli dieťa nechali samotné pred televíziou...¹

Trinášročný Cédric, žiak kolégia v Havre, je obeťou šikany v škole. Už desať dní nebol v škole. Dnes večer pozerá v televízii film, ktorý podáva „jeho“ príbeh a volá sa „Vydieračstvo v škole“. Hrdina filmu sa pokúša o samovraždu. Cédric ho napodobní, pokúša sa so všetkým skončiť a užije lieky. Našťastie sa mu to nepodarí.²

Tri deti sa rozhodli napodobniť hrdinu z filmu „Program“. Uprostred noci si políhali na autostrádu. Vo filme sa hrdina zodvihol bez problémov. V skutočnosti jeden z nich zomrel, druhý bol zranený a tretí doživotne ochrnul.³

Úzkosti, mory, samovražedné pokusy, stupídne, ba až smrteľné nehody v dôsledku napodobovania... Zoznam negatívnych fyzických aj psychických následkov sa neustále predlžuje od jednoduchých porúch po najvážnejšie následky.

Ujmy na telesnom zdraví

V časopise Neuropsychiatrie de l'enfance de l'adolescence, ktorý je oficiálnym orgánom Francúzskej psychiatrickej spoločnosti pre deti a adolescentov už citovaný dr. L. Moor skúma fyzické následky závislosti od televízie u mladých divákov. Je ich viac a sú závažnejšie, ako by sme si neraz predstavovali.

„Keď deti pozerajú večerné vysielania, ľhajú si neskoro spať. Spánok je nedostatočný, nie sú schopné sústrediť sa na školskú prácu, čo je na druhý deň viditeľné. Často, hoci dieťa aj ide spať načas, ťažko zaspáva, lebo bolo predmetom mnohorakej stimulácie a rozmýšľa o programe, ktorý videlo. Býva rozrušené, lebo ho poslali do postele počas zaujímavého filmu. Frustrácia z toho, že má spať a nevie, ako film skončil mu pri zaspávaní rovnako prekáža. Televízor sa často nachádza v obývačke alebo v kuchyni, púšťa sa počas stolovania, čo neprospieva tráveniu. Uvedme tu hoci aj zriedkavé, ale nie výnimočné záchvatové stavy spustené svetelnými podnetmi televízie.“⁴

Epileptické krízy, o ktorých sme hovorili v súvislosti s videohrami, bývajú vyvolané televíznou obrazovkou. Úkaz podrobne analyzoval vo Francúzsku doktor R. Soulayrol, C. Dravet a J. Roger. Podľa nich sú tieto záchvaty vyvolané zosumarizovaním viacerých faktorov, najmä z nestabilnosti obrazu a rýchleho striedania žiarivosti obrazovky. Mihotajúce sa obrazy sú najmä v kreslených filmoch a v reklamných šotoch; spolupôsobia tu aj opakované zmeny obrazovky, frekvencia stimulácie, vzdialenosť od obrazovky a štruktúra svetelných prerušovaných obrazov. Vplyv majú i dedičné faktory, vek, citlivosť jednotlivca, a pod.... Nakoniec autori podčiarkujú, že zodpovedným činiteľom je aj nadmerná fascinácia dieťaťa televíziou, pre ktorú dlhodobo fixuje pohľad na obraz.⁵

Počnúc obezitou...

Fyzické poruchy u detí spôsobené televíziou vo všeobecnosti nie sú závažné. Avšak ich dlhotrvajúce opakovanie môže mať vážne dôsledky. Štúdiá Medzinárodného centra pre dieťa (CIE) skúma podaktoré prípady z tých najbežnejších. „Časté poruchy naozaj nie sú vážne, ale môžu zmeniť zvyčajné správanie dieťaťa, ak sa trvanie expozície predlžuje a ak sú premietané scény agresívne. Pokles telesnej výkonnosti, čomu sa bežne hovorí „fyzická forma“ býva častý a nepriamo úmerný priemernému času sledovania. Pokles fyzickej výkonnosti vedie dieťa skutočne do začarovaného kruhu, vedie ho k utiekaniu sa k televízii. Iné poruchy (bolesti hlavy, únava zraku) spojené s viachodinovým pozeraním sú menej časté a prechodné. U niektorých detí televízia môže spustiť skutočné migrenózne záchvaty, a to aj krátkym pozeraním. Napokon, sledovanie zhoršuje narušené držanie chrbtice, kyfózu a skoliózu v dôsledku fyzickej inaktivity a polôh zaujímaných počas dlhého sledovania programu.“⁶

Nemierne používanie televízie narušuje stravovacie návyky a vedie k „pojedaniu“ pred televízorom vzbudzuje podozrenie, že je príčinou nadváhy a obezity. Štúdiá, ktorú robili štyria špecialisti z CHR v Nancy na 200 lotrinských deťoch vo veku od 6 do 10 rokov konštatuje, že priemerná sledovanosť v školských dňoch bola 2 hodiny 40 minút a dosiahla päť hodín v dňoch voľna, čo spolu dáva 25 hodín týždenne. „*Mladí Francúzi sú teda v rovnakom štádiu ako mladí Američania pred piatimi rokmi.*“ Lekári upozorňujú na tieto nebezpečenstvá stravovacích úchyliet vznikajúcich u mladých závislých od televízie: nárast maškrtenia, pokles v stravovaní v normálnom čase, tendencia konzumovať produkty, ktoré nie sú veľmi užitočné pre zdravé stravovanie, ale sú okiadané televíziou. Je tu i priamy nátlak na rodičov, aby tento tovar nakupovali.⁷

...končiac suicidálnymi pokusmi

P. Royer zdôrazňuje v inej vyššie citovanej štúdii CIE ešte dramatickejšie skutočnosti dokázané analýzou na adolescentoch v New Yorku. Počet samovražedných pokusov alebo dokonaných samovrážd zreteľne stúpa v dvoch nasledujúcich týždňoch po vysielaní televíznych scén s obrazom samovrážd. Podľa neho je to dostatočne jasný dôkaz, že napodobňovanie môže mať rozhodujúcu úlohu v suicidálnom správaní sa adolescentov.⁸

Tu sa dotýkame najtragickejšej stránky - suicidií a smrteľných nehôd - teda problému zapríčineného nerozmysleným napodobňovaním. Deti bývajú veľmi často vedené, aby v hrách reprodukovali imaginárne hrdinské činy svojich najobľúbenejších hrdinov, a tak nehody sa množia. Zriedkakedy sú komické, takmer vždy sú bolestné a dosť často vážne, ba až veľmi vážne.

Prípady sa množia vo všetkých krajinách. Skupina španielskych výskumníkov hovorí napríklad o skutočnej „epidémii“ rôznych zlomenín pred niekoľkými rokmi zaznamenej ako následok vysielania amerického príbehu na pokračovanie, ktorého hrdina, istý „Evel Knievel“ predvádzal čoraz ťažšie akrobatické kúsky. Adolescenti sa usilovali napodobniť ho. Skok na motocykli z jednej dosky umiestnenej v značnej výške aj vzdialenosti od druhej nasledoval veľký počet detí. Mnohé obchodné domy pustili na trh publikácie a doplnky, pomocou ktorých sa Knievelové hrdinské činy dali napodobniť. Výskumníci správne zdôrazňovali, že nerozmyslené napodobňovanie býva pre nedostatok skúseností častou príčinou vážnych nehôd.⁹

Francúzsko osobitne poznačili tragédie v dôsledku napodobňovania „pokusov“ Mac Gyvera. 30. októbra 1992 zomreli dvaja dospievajúci po výbuchu domácky vyrobenej bomby, čím chceli napodobniť jeden z pokusov Macka Gyvera z televízie. V tom istom roku skúšali aj ďalší dvaja mladí „recept“ tohto hrdinu a podpálili školu; výsledkom bola štvormiliónová

škoda. Tragickým prípadom imitácie bol aj deväťročný chlapec, ktorý sa obesil v Altkirchu (Horné Porýnie) po tom, čo na neho hlboko zapôsobila scéna samovraždy v televíznom filme. Ešte ráno kládol matke otázky o následkoch tohto konania. Poobede ho našli mŕtveho. Podľa doktora Samuela Lepastiera (Psychiatrické centrum pre deti a adolescentov v nemocnici Sainte Anne v Paríži), dieťa alebo trpelo depresiou, a televízna scéna mu poskytla myšlienku a prostriedky, aby prešlo k činu, alebo scénu napodobňovalo formou hry. V každom prípade, za smrť dieťaťa je vinná obrazovka.¹⁰

Ujmy na psychike mladých

Neriskujeme aj zapríčinenie istých duševných hendikepov našich detí? Položme si aj túto otázku. Ak násilie, pornografia, predstavovanie úchylných či okrajových scén prinášajú riziko vážneho narušenia detskej psychiky, odborníci upozorňujú aj na závislosť od televízie, a to nezávisle od vysielaného obsahu. Televízia nadmernou fascináciou psychiku značne ovplyvňuje, odkláňa diváka od reality.

Dr. Moor, špecialista v neuropsychiatrii detí a adolescentov, o ktorom sme už hovorili, analyzoval údaje zozbierané americkými špecialistami L.B. Hendrym, H. Patrickom a Linneho. Poukazuje na nebezpečenstvá pre psychiku a na riziko emočnej instability mladých exponovaných televízií.

Hendry a Patrick dokázali, že takíto pätnásťroční dospievajúci častejšie podliehajú neurózam, ako tí, ktorí ju pozerajú umiernené; celkovo sú aj menej inteligentní. Ku škole majú menej priaznivé postoje, menej sa zaujímajú o šport a vo voľnom čase sa oveľa viac nudia. Linne zdôrazňuje emočnú nestabilitu tých, čo sú najviac upätí na televíznu obrazovku: často majú najviac ťažkostí vo vzťahoch s rodičmi, inými dospelými a kamarátmi. Učitelia konštatujú, že zaniateným mladým divákom chýba iniciatíva, invencia, nie sú schopní zamestnať sa zmysluplnou činnosťou, samostatne zorganizovať hru. Spolu s Brazeltonom si myslíme, že 5-6-ročné deti nesmú stráviť pred obrazovkou viac ako jednu hodinu denne. Aj tak po tomto čase vykazuje známky únavy a potrebuje sa uvoľniť. Dieťa, ktoré sa pozerá na obrazovku, sa nehýbe. Pritom je mnohonásobne stimulované obsahom vysielania.¹¹

Anketa Ministerstva kultúry zameraná okrem iného na emočné poruchy u mládeže, vybrala najvýznamnejšie svedectvá spomedzi stoviek reakcií detí a adolescentov. Poukazujú na strach a úzkosť detí, ktoré sú predčasne a často vystavované neistote a hrôze. Mladí sa priznávajú, že scény zabíjania a krutosti aj niektorých fiktívnych scénach im spôsobujú citové poruchy. Sú zranení aj skutočnými obrazmi násillia pri pozeraní televíznych správ. Ich sled narúša predstavivosť najmenších, mávajú hrôzostrašné sny.

Úzkostné poruchy

„Emočný svet dieťaťa značne nasycuje to, čo vidí v televízii. Hlavná emócia, o ktorej najčastejšie hovorí mladý televízny divák, je strach. Vzbudzuje ho jednak obsah vysielaní alebo filmov, ale aj spôsob, akým sú jednotlivé prvky alebo nasledujúce obrazy zaradené do deja. S pocitmi strachu sa najčastejšie zverujú najmenší. Deti od 10 do 12 rokov hovoria o zlých snoch v tej miere, nakoľko im sny pripomínajú násilné scény, ktoré videli prv, ako zaspali. Sen má bezprostredný charakter a k jeho živosti sa ešte pridáva jeho emotívna sila.“¹²

V závere tejto štúdie sa uvádza, že mnohí mladí pociťujú dlhé sledovanie televízie ako závislosť. Deti sa javia ako „*intoxikované*“, „*hypnotizované*“, „*uzavreté*“, „*podmienené*“. Mnohým televízia „*bráni rozmýšľať*“.

P. Royer sa opiera o znepokojujúce konštatácie zistené v CIE (Centre International de l'Enfance). „Mnohé deti majú počas televíznych predstavení alebo filmov strach. A niektoré reagujú náhlymi záchvatmi úzkosti alebo akútnej paniky. Tak napríklad film Exorcista vyvolal celú reťaz príhod u dospelých, dospievajúcich aj u detí. Denník Time ich kvalifikoval ako Exorcist Fever, ako horúčku z exorcistu. Úľakové reakcie sú živšie a častejšie u emočne narušených detí, ako to ukázali „kruté“ a „pokojné“ kreslené filmy.“¹³

Existenčná „neprítomnosť“

IX. medzinárodný pediatrický kongres, ktorý sa konal v Paríži v roku 1989, venoval veľkú časť štúdiám na tému dieťa a televízia. Istý týždenník priniesol jeho závery. „Skutočné poruchy sa zjavujú len po viac ako dvojhodinovom pozeraní TV denne. Všetko by teda bolo v poriadku, keby nám rýchly prepočet (tisíc dvesto hodín delených tristo šesťdesiatimi piatimi dňami) neukazoval, že naše deti zďaleka prekračujú tieto dve osudné hodiny a celkom ľahko vystúpia na tri a pol hodiny. Najväčšia časť detí teda má zasiahnutý paradoxný spánok (ten najlepší, najhlbší, v ktorom snívame), má poruchy dennej bdlosti (vigility), trpí obezitou úmernou času strávenému pred prijímačom a zmenou schopnosti koncentrácie. V priebehu dvadsiatich piatich rokov táto klesla na tretinu, jej názov je „choroba zničenia“. Nakoniec, v Paríži zídenní americkí, japonskí aj európski pediatri skonštatovali výskyt početných patologických prejavov u mladých pacientov. „Čoraz väčšmi zanedbávajú realitu života a uprednostňujú imaginárny svet televízie“: istým spôsobom sú existenčne neprítomní....Pravdaže, naznačené patologické prejavy sa najčastejšie objavujú u tých osôb, ktoré sú nimi zároveň aj najväčšmi hendikepované: sú nimi sú tí najchudobnejší.“¹⁴

„Noví zombi“ a „bulimici“ obrazu

Jedným z najvýraznejších príznakov narušenia rovnováhy v dôsledku závislosti od televízie je možno ten, ktorý pomenujeme výrazom „zapping“ - ničenie. Vedci ako Gizela Bertrandová z INA, Chantal Gournay z CNET a Pierre-Alain Mercier z CNRS chceli definovať psychologický profil „narkomanov závislých od sledovania televízie“, ktorých nazvali „novými zombi“ („novými živými mŕtvolami“). Zlom sú zasiahnutí adolescenti ako aj dospelí.

„Sú vo vlastnej pasci, eso nutkania sledovať televíziu môže pretromfnúť aj bulímiu: sú to blázniví „fliperi“, závisláci! Obrazovka ich priťahuje, a zároveň cítia odpor k tomu, čo hltajú: hocičo a v ktorejkoľvek hodine. Až do znechutenia. Žiaden program sa im nezdá dosť dobrý, ani len filmy (niektorí notorici často pozerajú aj dva súbežne. Zaznamenali sa závislí blázniví prepínači klikajúci len na tie najnapínavejšie miesta: „Viem, že tú osobu zabijú, tak teda predbieham, idem sa pozeráť na iný program. Keď bude mŕtva, už budem ďaleko“, hovorí nám jeden z týchto „bulimikov“ obrazu, ktorý v jeden večer 240 - krát prebehol vrcholy päťdesiatich filmov v priebehu jednej hodiny(zrátali sme to na kazete, ktorá je toho dôkazom!).

„Yves (má štyridsať rokov, jedno dieťa, dve televízie, jeden videorekordé) je psychiatier. (...) „Je to ako droga proti úzkosti; neustále prepínam. Ak si chcem vyradiť mozog, sledujem hocičo. Yves priznáva, že vlastne „nejaví záujem o nijaké vysielanie“, nudí sa. Je vyzbrojený televíznym ovládačom, predsa chce „vidieť maximum“, nič si nechce nechať ujsť, robí neplechu na všetkých programoch (...) Popritom hľadá nie jedno vysielanie, ale krátke očarujúce a unikajúce momenty. (...) „No len zriedka mám pocit uspokojenia“,

hovorí, „udržiavam si s televíziou vzťah pána a otroka: som otrokom ľudí, ktorí hovoria z prijímača, ale mám pokoj. Prepínam. Stínam im hlavy“...Yves sa zastaví v reči a potom, cynicky i smutno zároveň, konštatuje svoju bezmocnosť i lenivosť zmeniť beh vecí: „Televízia je absencia v medziľudských vzťahoch. Je to sen utvorený inými, umožňujúci vyhnúť sa tomu nášmu vlastnému“.¹⁵

-
1. Por. La Croix 15/11/91.
  2. Por. L'Événement du Jeudi, 1/7/93.
  3. Por. Le Monde 30/10/93.
  4. L. MORR, citovaný čl.
  5. R.SOULAYROL, C. DRAVET a J. ROGER, „Les crises épileptiques de l'enfant devant la télévision“, Neuropsychiatrie de l'enfance et de l'adolescence, 1981, 29 (3), str. 169-173.
  6. Centre International de l'Enfance (CIE) – P.ROYER, „La télévision, l'enfant et le pédiatre“ Arch. Fr. Pediatr. 1990; 47: 241-6.
  7. J. Schimtt, J.-P. Voilquin, A. Auberge, D. Langenier, L'Avancée médicale, 6/2/90.
  8. Centre International de l'Enfance (CIE) – P. ROYER, Op. cit.
  9. Por. M. Alfonso ERAUSQUIN, Luis MATILLA, Miguel VAZQUEZ, „ Los teleniños“, libros Cuadernos de Pedagogia 7, Editorial Laja, Barcelona, 1981.
  10. Por. Le Figaro, 3/8/93 a 25/1/93.
  11. L.MOOR, citovaný čl.
  12. Evelyne PIERRE, Jean CHAGUIBOFF, Brigitte GHAPELAIN, op. cit., pp- 66-67.
  13. Centre International de l'Enfance (CIE) – P. ROYER, Op. cit.
  14. Le Point, 7/8/89
  15. Télérama, 28/9/88, str. 18.

IV. Vplyv televízie na školskú dochádzku, na intelektuálny rozvoj dieťaťa na jeho školské výsledky

(Karikatúra: Stala sa televízia školou nerestí?)

Rodičia veľmi často podozrievajú televíziu, že je zodpovedná za zlyhávajúce deti v škole. V skutočnosti, tento vynález je opakom vzdelávacieho nástroja. Deti sa neučia, látku neasimilujú, ale napodobňujú. Televízia nepodporuje pozornosť, hypnotizuje. Názory najrôznejších špecialistov sú kategorické: negatívny vplyv televízie na školský výkon detí máva až gigantické rozmery.

Funkčný analfabetizmus

Na mnohých medzinárodných kongresoch sa pozornosť zamerala na problematiku tzv. funkčného analfabetizmu (vedieť čítať a písať, ale nevedieť využiť tieto schopnosti). Televízia má na ňom veľký podiel. Hoci mládež abecedu teoreticky ovláda, veľký počet mladých má extrémne zredukovanú slovnú zásobu. Ich reč býva bežne limitovaná na viac-menej dvesto slov a na niekoľko citoslovieč. Majú veľké ťažkosti napísať pár riadkov slohu, pochopiť hoci aj krátky text, prejsť od konkrétneho k abstraktnému, od objektu ku konceptu.

Zlý nástroj výuky?

Už na medzinárodnom kongrese o informatickej revolúcii a komunikačných prostriedkoch v roku 1985 v Madride sa v závere hovorilo, že televízia je médium, ktoré môže mať najviac negatívnych následkov na intelektuálnej rovine, že môže prispievať k intelektuálnemu analfabetizmu. Výstava štatistík severoamerického profesora Geralda Goldhabera otvorila veľkú debatu. Podľa jeho vyhlásení, posledné štúdie o sledovaní televízie v USA poukazujú na to, že deti tejto krajiny trávajú pred obrazovkou približne sedem hodín denne. V tomto čase, ktorý presahuje dĺžku trvania vyučovania, mladí videli 350 000 reklám. Podľa niektorých odborníkov, ktorí v diskusii vystúpili, so sledovaním televízie a s používaním iných moderných komunikačných technológií súvisí fakt, že v USA je okolo 40 miliónov dospelých funkčných analfabetov. A tak mnoho študentov prichádza na univerzitu bez toho, že by vedeli zostaviť jeden list.¹

„*Je to zlý nástroj výuky.*“ Takto hodnotila televíziu v roku 1981 Mireille Chalvonová. (O niekoľko rokov však asi zabudla na svoju kritiku televízie; bola zodpovednou redaktorkou vysielania programov pre mládež na FR3, kde odznel jej nekalý seriál pre najmenších „Životné šťastie“ propagujúci voľnú lásku a sexuálnu neviazanosť. V každom prípade, dôvody, ktoré kedysi uvádzala v revue *Neuropsychiatrie de l'enfance et de l'adolescence*, sú veľmi presvedčivé:

„1. Televízia je zlým nástrojom učenia pre rýchly priebeh, keďže tu jeden obraz nasleduje za druhým. Neponecháva čas na rozmýšľanie, neumožňuje vrátiť sa na dlhšie k niektorej téme, ako to robievame pri vetách v knihe. Učivo sa nevštepuje natrvalo.“

„2. Televízia funguje cez obraz. To, čo predstavuje, je evidentné, ale táto skutočnosť má vážne dôsledky. Nepodporuje osvojovanie si jazyka, pretože to, čo vidíme, netreba pomenúvať. Okrem toho má tendenciu predstavovať udalosti a myšlienky divadelnou formou.

Na prijímateľa tak účinkuje viacej spôsobom zviditeľnenia sa osoby alebo sympatiou k nej, ako hĺbkou jej myšlienok. Tým, že dodáva obrazy, zasahuje viac pocity ako ducha. Senzibilizáciou prijímateľa vnuká skôr dojmy, akoby poskytovala pojmy.“

„3. Televízia sa obracia na všetkých v rovnakom čase a nemôže sledovať úroveň jednotlivca, čo je predpokladom každého vyučovania. Dieťa sa tak učí novým veciam bez toho, aby vedelo, kde sa konajú, bez znalosti geografického, historického alebo politického kontextu udalostí. Odpoveď dostane prv, akoby malo čas klásť otázky. Pritom je zrejmé, že vedieť položiť otázku je užitočnejšie ovocie ako mať odpoveď a je prejavom väčšej zrelosti, ako vedieť ju dať.“

„4. Poznamenajme tiež, že nadmerné pozeranie televízie, ktoré sa stalo častým pre extrémne ľahký prístup k jej používaniu, je jednoznačne škodlivé. Nadbytočné informácie o na témach, o ktorých dieťa zatiaľ nemá utvorené pojmy, sú príčinou únavy a straty odvahy. Mnohoraká identifikácia s rôznymi hrdinami môže byť prameňom jeho nepokoja. Stále vyhľadávanie excitácie a života plného emócií prináša riziko odklonu od každodennej reality.“²

Štúdia profesora Rufa odhaľuje ujmy spôsobené televíziou na študijných výkonoch detí

Dr. Marcel Rufo, profesor detskej psychiatrie na Lekárskej univerzite v Marseille a prednosta 1. medzi sektora detskej psychiatrie v Bouches-du Rhône koordinoval širokú epidemiologickú štúdiu týkajúcu sa porúch spánku a škodlivého predpisovania trankvilizérov (upokojujúcich látok) deťom. Štúdia a zamerala na niekoľko stoviek detí a adolescentov v parížskej oblasti, v Meurthe-et Moselle a v okrajových štvrtiach Marseille. Výskum sa spočiatku nezamerl na televíziu, ale ako vyhlásil profesor Rufo, „*vášnivo ho zaujal a dostal ku nej ako k zdroju*“.

Čím dlhšie deti pozerajú televíziu, tým sú nepokojnejšie. Grafy profesora Rufa ukazujú „*takmer perfektnú závislosť*“ nárastu agitovanosti detí od času venovanému pozeraniu televízie. Technické kritériá umožnili odstupňovať poruchy u detí škálou nula až tri. Po šesťdesiatich minútach pred televíziou zaznamenávame mieru nepokoja v hodnote „jedna“; po osemdesiatich minútach je to stupeň „dva“, počnúc dvoma hodinami sa dosahuje hranica „tretieho stupňa“. Na inom mieste profesor Rufo dokázal, že deti s najlepšimi klasifikačnými výsledkami v triede venujú venujú televízii menej ako päťdesiat minút denne, a naopak, najslabší žiaci a lajdáci jej venujú o dve hodiny viac.

Štúdia profesora Rufa tiež dokazuje vážny pokles pamäťových schopností, ktorý priamo nadväzuje na nadmerné sledovanie televízie. Žiaci, čo strávili viac ako dve hodiny denne pred televíziou dokázali rozoznať len päť bežných symbolov z dvadsiatich (cvičenie známe pod menom „Reyov test“). Mali tiež vážne ťažkosti pri spájaní obrazov, myšlienok i slov. Všetci tí, ktorým stačila polhodina TV denne, rozoznali všetky dané symboly.³

Zbytočné preskripcie liekov deťom

„15% zo 6 až 14-ročných detí sa priznáva, že pred obrazovkou trávili viac ako dve hodiny. V škole sa stávajú veľmi nepokojnými a trpia nespavosťou“, potvrdzuje profesor Rufo. „Deti sú vlastne pre nedostatok spánku alebo skutočného odpočinku veľmi nervózne. Niektorí lekári si preto zvykli predpisovať im ľahké sedatíva. Dnes je ich počet desivý. Ukazuje sa, že jedno z troch detí berie alebo bralo niečo na spanie. Nebudeme sa teda čudovať, že Francúzi sa stali najväčšími spotrebiteľmi trankvilizérov na svete. Pri viac ako

500.000 denných preskripciách psychotropných látok denne má naša krajina nezávideniahodný rekord. Návyk niektorých sa začína skutočne zavčasu.“⁴

„Medzi dobou strávenou pozeraním televízie a poklesom školského výkonu so znížením kvality pozornosti a duševnou koncentráciou je neúprosná paralela. Je to dokázateľné vo všetkých vekových kategóriách, v ktoromkoľvek prostredí“, opakuje profesor Rufo v článku v revue Život a zdravie.

„Najväčšou prekážkou je ruptúra, ktorá existuje medzi týmito dvoma svetmi: na jednej strane svet štúdií, rozmyšľania, skúmania, koncentrácie, a na druhej svet televízie. Oba stoja v pozoruhodnom vzájomnom protiklade. A študent vie, vedome či nevedome, že má nesmierne adaptačné ťažkosti pri prechádzaní z jedného sveta do druhého. Ešte horšie, televízia má nad ním moc, ktorú poznáme. Bude ho viesť, aby čakal na „život ako vo filme“ všade tam, kde bude prežívať ten svoj všedný. Televízia je schopná vytvárať u jednotlivcov, osobitne u mladých, nové reflexy.

„Proti – televízna“ škola“

„Systém televízie je sústredený okolo show, predstavenia. Dieťa (aj dospelý) bude čakať, že všetko okolo sa bude diať ako v inscenácii. V dôsledku toho ho nič nebude upútavať, aj keď pôjde aj o to najpodstatnejšie v živote. Práca na skúšky v škole je založená na celkom inom princípe, ktorým je opakovanie, koncentrácia, zameriavanie pozornosti na tú istú tému. Aj to je tiež veľmi aktuálna skutočnosť: dnešní ľudia udivujúco menia konverzáciu, nie sú schopní prediskutovať danú tému do hĺbky. To zostáva privilegiom niektorých osôb, hoci takýto spôsob by mohol byť prístupný každému človeku. Myšlienka ubieha na všetky strany, premáva sa, nie je schopná zafixovať sa. Niektoré deti dokonca nie sú schopné opakovať si učivo bez toho, aby mali zapnutú obrazovku. Je to zvláštny fenomén intoxikácie, ktorý treba analyzovať.

„Uvedomujete si, akým útokom je potom skúšanie v škole pre dieťa, pre mladého študenta? To, čo sa tu od neho požaduje, je celkom „proti - televízne“. Televízia nežiada od diváka, aby hovoril. Je skutočne „tele“ divákom, „tele“, je ďaleko. Nežiada od neho, aby sa s niečím zdieľal. Ráno v škole však od neho budú nasilu chcieť, aby komunikoval. Od neho, ktorý sa na profesora alebo vyučujúceho pozerá ako na predstavenie, sa bude chcieť, aby sa podelil, aby zodpovedal na otázky, aby sa učil naspamäť, aby rozmyšľal...Bude treba tvoriť, vymýšľať, robiť syntézy.“⁵

Postoje žiakov a profesorov

Menej rozsiahly v porovnaní so štúdiou profesora Rufa, no veľmi zaujímavý, bol prieskum Rémy Gaboreta medzi žiakmi v piatom ročníku na tému: „Škola a televízia - idú rovnakým smerom alebo opačným?“ Mládež hovorí o únave, apatii, nuda...: „Televízia nie je len konkurenciou školskej práce: „Kvôli televízii sa uzatvárame sami do seba; nepotrebujeme hrať sa s priateľmi.“ „Môže mať veľmi negatívny vplyv na správanie detí. Už sa nehrajú; strácajú chuť čítať, ísť von“. Je tu aj riziko „zhlúpnutia“; toto slovo sa často vyskytuje vo výpovediach. „Máme viac šancí stať sa otrokmi, kreténmi so silnou migrénou a všetko zbalit.“ „Ak ju budem príliš často pozeráť, budem oťapený a nebudem sa od nej vedieť viac odtrhnúť“. „Väčšina času je použitá na ohlupovanie osôb“. Niektoré vysielania sú označené za podpriemerné. „Neustále dávajú hlúpe kreslené filmy alebo príbehy, a vysielajú ich každý týždeň.“ Najčastejšie bývajú označované ako „idiotské“, „debilné“, „nulové“, „stále rovnaké“, „stupidné“ práve hry, čo nasvedčuje pre deti vôbec nie sú zábavné, len pre ...infantilných

dospelých! Za najčastejší nedostatok sa pokladá strata času a hlavne pokušenie ukradnúť čas patriaci školskej práci a spánku.⁶

Čo sa týka vyučujúcich, štúdia na reprezentatívnej vzorke 1764 vyučujúcich robená Národným inštitútom pre pedagogický výskum (INRP) je tiež veľavravná. Podľa 80,7% učiteľov sú informácie sprostredkované televíziou veľmi roztrieštené na to, aby ich mohli deti asimilovať podľa normálneho rytmu učenia. V tomto zmysle si 55,6% z nich myslí, že z celej tej masy poznatkov, ktorým sú deti cez televíziu vystavené, nakoniec len málo zostane; 41,7% neváha tvrdiť, že televízia predstavuje nižšiu kultúru...⁷

Produkuje televízia “školských“ lenivcov?

Osobitne zaujímavé svedectvá pedagógov boli zozbierané v časopise Phosphore v spolupráci s Le Point na otázku „Produkuje televízia lenivcov“?

Jeanne Delais de Fréminville, literátka, autorka prednášky o deťoch a televízii zdôrazňuje, že mladí Francúzi sú viac ako 1.400 hodín ročne pred televíziou, čo priráža ešte okolnosť, že spomedzi všetkých Európanov si líhajú najneskôr. 35-ročná Tereza, profesorka francúzštiny v parížskom lýceu nepovažuje pondelňajšie ráno za dobrý deň. Prestali sa dávať diktáty a nie je možné zadať žiakom cvičenia, pri ktorých sa rozmyšľa. Sú unavení. Odborníka na školský rytmus, Guy Vermeila tiež zaujala táto otázka. Televízia je podľa neho nepriateľkou školy: kradne čas spánku detí, spôsobuje ich somnolenciu a nepozornosť, odrádza ich od čítania kníh.

„V triedach konštatujeme postupné ochudobňovanie slovnej zásoby!“ vysvetľuje Florence Nicolas, generálny tajomník SNALC (Národný syndikát lýceí a kolégií). Deti nepoznajú význam slov ako „simultánne“, „komkomitantný“, „fyzionómia“, „bujarost“. Televízia je za to nepriamo zodpovedná v tej miere, v akej obmedzuje čas na čítanie. Veď slovná zásoba sa nadobúda hlavne čítaním“. A dodáva: „Jedna vec je istá: školské výsledky sú nepriamo úmerné hodinám stráveným pred televíziou“.

Profesor telesnej výchovy v kolégiu Mozart d’Athis-Mons, Robert Lanoe, podobne ako ďalší, má nepríjemný pocit z toho, že žiaci pozorujú jeho reč a pohyby, akoby sledovali televízne predstavenie. Zostávajú udivujúco pasívni, alebo sa medzi sebou zabávajú. Národná predstaviteľka PEEP (Federácie rodičov žiakov štátnych škôl) vyslovila poľutovanie, že televízia má na deti oveľa väčší vplyv ako škola. Okrem toho veľmi negatívne ovplyvňuje všetko, čo sa týka zmyslu pre prácu, námahu a morálne hodnoty.

Televízia sa väčšinou pokladá za príčinu poklesu vedomostnej a kultúrnej úrovne žiakov. „Obviňovanie televízie“, píše Judith Lazarová, „nie je bez príčiny“. Dieťa skutočne trávi pred obrazovkou oveľa viac času namiesto toho, aby sa venovalo čítaniu.⁸

V Kanade podala sociologička Lynn Wellsová z Ontario Institute for Studies in Education pôsobivé vysvetlenie o všeobecne rozšírenej disproporcii medzi existujúcimi programami určenými pre mládež – s výchovným alebo iným zameraním - a skutočnými potrebami detí. „Jednou z dôležitých príčin tohto stavu, je podľa nej nemožnosť televízie pôsobiť na dieťa ako na jednotlivca; deti možno učiť len na priemernej úrovni. Televízne vysielanie, ktoré je dopredu pripravené, nie je schopné brať do úvahy stupeň vedomostí, vývoja, ani jazykových znalostí, ani individuálne nadobudnuté skúsenosti televízneho diváka. Je nútená obracať sa alebo na predpokladaný priemer, alebo na najnižšiu úroveň cieľového publika.“⁹

Televízia: civilizačný pokrok alebo úpadok?

Zo všetkých strán sa neustále zdvíhajú nespočetné hlasy odhaľujúce zvrátené účinky obrazovky. „Kríza kultúry“ sa nepáči Jackovi Langovi a jeho nasledovníkom a „dokonca aj kríza spoločnosti, v ktorej žijeme, má vo veľkej miere svoj pôvod v neblahom pôsobení televízie“. Hľa, čo tvrdí eminentný člen Inštitútu vo verejnom prejave prednesenom pred členmi piatich akadémií:

„Ak chceme vrátiť základnému vzdelávaniu jeho duchovný zmysel a znovu objaviť celé bohatstvo nášho jazyka, vzápätí narážame na hroznú prekážku: v našom technickom storočí, je tým hrozivejšia, čím častejšie vystupuje pod rúškom pokroku: písané slovo je ubíjané rečou a obrazom. Tento trojitý krok dozadu týkajúci sa jazyka, duchovnosti a napísaného slova je vlastne len jedným spätným krokom civilizácie“.

„Nedávno som hovoril o audiovizuálnych prejavoch, no tie treba nazvať po mene čiernym prílivom; nevenujem sa im, aj keď mnoho slávnych kolegov vystupuje v pozoruhodných vysielaniach: akademické lastovičky nerobia leto.

„Celkové negatívne následky na rozumové schopnosti a kultúru možno ľahko skonštatovať.

„Nezvratnosť audio-vizuálneho fenoménu, ako sa zdá, je zrejmalá. Ten prináša so sebou nové prostriedky moci, a tak sa každý uisťuje a tvrdí, že napokon ho možno využiť v prospech dobra a že by mohol - a prečo nie - prispievať predovšetkým k základnému vzdelávaniu.

„Je však chybou, že už dvadsať rokov žiadam o serióznú diskusiu na túto tému, no doteraz nebol účinný nijaký projekt: práve naopak, priemerná kvalita vysielaní naďalej klesá.

„Hovorím to akoby definíciu: vyučovanie, ak sa chceme dostať k vyššiemu stupňu civilizácie, sa má zamerať na písaný prejav, a tým aj na čítanie.

„To je aktivita skutočne vlastná človeku, ktorý svoje myšlienky zaznamenáva, aby sa nimi živil čitateľ; kto nepochopil prvý riadok, nemôže pochopiť druhý, prívlastok nemožno vysloviť bez poznania predmetu a slovesa. Koľko spoločného tu nachádzame so zle kontrolovaným sledom slov a najmä obrazov, do ktorých vnikáme a z ktorých vychádzame bez koordinácie a bez rozmyšľania podľa stavu našej pozornosti alebo roztržitosti?“¹⁰

---

1. Por. El Paris, Madrid, 12/10/85

2. Mireille CHALVON, „Problèmes psychosociologiques de l'enfant téléspectateur“, *Neuropsychiatrie de l'enfance et de l'adolescence*, 1981, 29 (3), str. 147-149.

3. Centre de Recherche et Documentation Thérapeutique – Marcel Rufo, „Le stress à l'école et l'excès de la télévision“.

4. *France-Soir*, 23/1/90.

5. *Vie et santé*, marec 1991, str. 27-29.

6. Rémy GABOERT, „Comment mes Cinquièmes voient la télé“, *Réalités Familiales*, č. 9, december 1998, str. 45.

7. Diane de SAINTE-FOIX, „Enseignants et télévision, résignation ou intégration“, *Réalités Familiales*, č. 9, december 1988, str. 42.

8. Por. *Le Point*, 1. sept. 1986

9. Lynn WELLS, „Television versus Books for Preschoolers“, *Child Study Journal*, zv. 4, č. 2, 1974, str. 93-97.

10. INSTITUT DE FRANCE, Séance publique annuelle des cinq Académies, mardi 25 octobre 1988 – „Les enseignements de base“, par M. Raymond Triboulet, délégué de l'Académie des sciences morales et politiques, Paris, Palais de l'Institut, Imprimerie Nationale, 1989.

V. Vážny podiel televízie na dezintegrácii rodiny.

(Karikatúra: Komu zverujeme naše deti? Iní si vzali seba ich výchovu...doma.)

„Ak chceme deťom vštepovať dobré návyky pri jej užívaní, znamená to, najčastejšie, jednoducho televízor zhasnúť, pretože môžeme robiť niečo potrebnéjšie, pretože si to žiada rešpekt vo vzťahu k druhým členom rodiny, a či preto, že stále pozeranie televízie je škodlivé. Rodičia, ktorí zo zvyku a dlhodobo používajú televíziu ako „elektronickú pestúňku“, opúšťajú pozíciu, ktorá im patrí: byť prvými vychovávateľmi svojich detí.¹

Ján-Pavol II.

Rodičia na vedľajšej koľaji

Dieťa sa prirodzene už od najútlejšieho veku usiluje napodobovať druhých. Prijíma za svoje, čo zaznamená podľa úrovne svojej psychiky a vďaka vyvíjajúcim sa fyzickým schopnostiam. Reprodukujú všetko: spôsob existencie, zvyklosti, slovník, gestá, a dokonca aj výraz fyziológie. Jeho modelmi sú najprv rodičia a potom ostatné okolie v závislosti od ich blízkosti a od prirodzenej náklonnosti.

S postupným vývojom dieťa objavuje nové modely vo svojom okolí, v škole a v spoločnosti všeobecne. Vo veku, kedy začína používať rozum, bude schopné aj zvažovať, čo je na týchto vzoroch dobré a čo zlé. Vplyv prvých rokov sa však na ňom rozhodne bude naďalej prejavovať.

Odmietnutie alebo prijatie určitého modelu správania preto hlboko poznačí vzťahy dieťaťa k spoločnosti. Jeho harmonické a postupné včlenenie do spoločenského života, profesionálny úspech, jeho budúca rodina sú teda podmienené týmito rozhodnutiami. Pravdaže, pri tomto rozhodovaní sa majú prvoradú úlohu rodičia. Oni majú podporiť ďalší blízki a školské prostredie.

Nadvládou televízie sú rodičia postupne či naraz odstavovaní, podľa jednotlivých prípadov. Televízia nahrádza rodičov a predstavuje práve tie modely, ktoré deti napodobňujú a ktoré podmieniajú začlenenie dieťaťa do spoločnosti.

Je to skutočné prevrátenie úloh. Pozoruhodne ho analyzovala Liliana Lurcatová:

„Televízia spôsobila premenu u detí, ktoré sa narodili po jej objave. Až dovtedy správanie detí iniciovalo výlučne rodinné prostredie. Pomalým každodenným vštepovaním tu získavali návyky a postoje k hodnotám. Teraz, a oveľa skôr ako v škole, majú k dispozícii ďalší prameň, ktorý im umožňuje prijímať iné ovzdušie a koncepty, byť blízko pri iných dospelých, mať nové pocity. Skrátka, vo veku veľkej citlivosti a v čase formovania osobnosti deti zväzujú mocné putá iných vplyvov.

Zmeny v psychike dieťaťa a „nadvýživa“ detskej predstavivosti

Detská fantázia podstupuje inváziu zvukov a obrazov, je tu akoby efekt nadvýživy detskej predstavivosti. Takto hypertrofuje význam neskutočna a zaplavuje beh skutočnosti. Snívajúci, premenený na diváka, si nevytvára obrazy rovnakým spôsobom ako kedysi, ale necháva sa zaplaviť tým, čo sa mu vnútilo. Dieťa ovládané televíznym dianím sa uspokojí s

jeho prežívaním. Je impregnované formami, ovzduším, rôznymi podnetmi prv, akoby sa v neustálom prívale obrazov a zvukov dokázalo zorientovať.“²

Marie-Josée Chombartová z Lauwe, riaditeľka CNRS túto myšlienku ešte upresňuje takto: „TV sa zmocňuje dieťaťa skôr prostredníctvom senzorickej či afektívnej impregnácie, akoby si ju ono mohlo osvojiť. Zasahuje do intimity rodiny, dáva mu vidieť zdanie skutočnosti, predkladá vízie bytostí i vecí, a ono si ich čiastočne osvojuje. Predpokladom toho je dieťaťom ľahko integrovateľný referenčný systém, pretože posolstvá sa mu predkladajú v trojitom jazyku: vizuálnom, verbálnom i neverbálnom - zvukovom. Tu je emočné ovzdušie priamo vnucované, kým pri čítaní románu ho navrhuje autor, a čitateľ si ho sám dotvára.“³

Umelé a neprístupné vzory spôsobujú frustráciu dieťaťa

Rodičia sú teda odstavení, prestávajú byť modelmi detí. Televízia ich nahrádza iným typom - hrdinom, ktorého vplyv môže byť až tragicky zhubný. Tento hrdina je predovšetkým výtvorom dospelého, ktorý má celkom odlišnú fantáziu ako detský adresát. (Opakovane pripomíname, že televízny obraz predkladaný mladému divákovi nedáva možnosť – tak veľmi potrebnú pre jeho psychický rozvoj - vytvoriť si svoju vlastnú atmosféru, tak ako v postieľke pri hre). Televízny hrdina dieťaťa má charakteristiky dospelého, tajomne ho vyslobodzuje z najťažších situácií, má osobitné znalosti bez vynakladania námahy v škole... Navyše „častá je tu úplná absencia rodiny ako prejav autonómie dieťaťa, ktoré sa správa ako dospelý.

Ponúkaný obraz spoločnosti cenzuruje a prikrášľuje realitu“. Dieťa sa usiluje identifikovať sa s mýtickým hrdinom: „Chcelo by byť samo privilegovaným hrdinom, ale ten je neprístupný - má v prvom rade vlastnosti dospelého. A na scéne sa často vykresľujú výnimočné situácie.

Iní tvrdia, že deti vyvíjajú úsilie získať dobré vlastnosti danej osoby. No nanešťastie najviac je tých, čo zistili, že vývin týmto smerom nie je možný, že vzor im k ničomu nepomáha, že je len projekciou vlastných frustrácií.“⁴ Divák tak dochádza k sebaopoznaniu a uvedomuje si priepasť oddeľujúcu ho od modelu. Vytvára si teda devalorizujúci obraz seba samého, svojho rodinného prostredia, svojho sociálneho a kultúrneho postavenia.

Psychologické starnutie a nesprávny pohľad na život

K tejto frustrácii a pridáva skutočné „psychické starnutie“ dané asimiláciou pseudo - detského správania. Okrem toho, ako sa zistilo prieskumom pod záštitou Oxfordskej univerzity na cca 5.000 mladých televíznych divákoch, títo uprednostňovali programy pre dospelých! Televízia tak uháša skutočné detské radosti tých, čo sú závislí od televízie a ženú sa za nedostupným a neskutočným ideálom v márnej nádeji, že sa im podarí zaplniť neustále sa zväčšujúcu prázdnotu v duši. Je tu riziko, že si celkom pokazia ozajstný život. V tomto smere ešte treba pripomenúť skutočný davový efekt v spôsobe bytia. Liliane Lurcatová veľmi správne poznamenáva: „Zmena životných podmienok dieťaťa sa udiala extrémne rýchlo a zatemnila jeho minulosť. Vidíme nové spôsoby správania, akým je masívne napodobňovanie spôsobu obliekania, zábavy, výživy. Sme svedkami formovania skupiny adolescentného publika a detského publika mladšieho a staršieho veku. Pocit príslušnosti do kategórie, ktorá má rovnaký vkus a tie isté túžby, má pôvod v tejto premene dieťaťa na diváka. Utvárajú ho v značnej miere vzory predstavované deťom v televízii. Zdá sa, že deti v nich rozpoznávajú a identifikujú sa s nimi.“⁵

Aj príbehy a seriály zobrazujúce stredoškólkov dávajú adolescentom nesprávny pohľad na život. Ukazujú mládež odtrhnutú od každodennej reality, ušetrenú od starostí, nezodpovednú a nemorálnu. Tieto príbehy nepribližujú mladým budúcnosť, úsilie, ktoré budú musieť raz vynaložiť, ťažkosti, ktoré ich očakávajú. Keď raz vstúpia do skutočného života, prebudenie bude kruté.

Reklama rozbíja kultúrne hodnoty rodiny

Ďalším negatívom televízie okrem zhubného vplyvu dospelých hrdinov je reklama, osobitne reklama zacielená na deti. Pozorovania poukazujú na zásadné zmeny v správaní mládeže spôsobené televíziou. Mladí nielenže unikajú pod jej vplyvom spod výchovného pôsobenia rodičov, ale často vstupujú s nimi do priameho konfliktu.

Štyria veľkí odborníci z CHR v Nancy, doktor J. Schimtt, J.-P. Voilquin, A. Auberge a D. Langenier uverejnili štúdiu, ktorá bola výsledkom pozorovania asi na 200 deťoch od šesť do desať rokov v Lotrinsku. Konštatujú, že „deti sú zámerne manipulované tvorcami programov, aby konzumovali alebo kupovali vychvaľované výrobky“. Vo všeobecnosti sú oveľa vnímavejšie ako dospelí –preto pribúdajú pojmy ako zvädzanie a presvedčanie, pôžitok, či túžba po dosiahnutí potravín a maškrt, ktoré sú podľa vysielaných „šotov“ „ideálne“.⁶

Reklama pôsobí na deti nesmierne prítlačivo. Jean-Noel Kapferera, v práci Dieťa a reklama 7 uvádza, že fakticky 43% rodinnej spotreby určujú deti. Po patriarcháte a matriarcháte tu teda hovoríme o „pediarcháte“. Zdôrazňuje sa tým aj skutočnosť, že najväčšími spotrebiteľmi takých produktov sú deti od trinástich do štrnástich rokov z mnohohodnotných rodín, ktorých matka má základné vzdelanie a otec je neaktívny alebo robotník. Zvädzané deti žiadajú rodičov, aby im kupovali v rodine nezaužívané výrobky a ekonomicky nedostupné. Ak rodičia nevyhovujú požiadavkám detí, ľahko to vedie ku konfliktom, síce prechodným, ale zaťažujúcim. Podľa dlhodobých sledovaní psychiky dieťaťa tak dochádza postupne k hlbokej premene jeho mentality. Veď práve v tom spočíva účinnosť pôsobenia reklamy. Z reklamného hľadiska je nevyhnutné, aby ten objekt, ktorý má podchytiť reflexy dieťaťa, bol zameraný na dobrú a želanú vec. Vidíme tu teda dvojité pohyby: televízia si najsamprv pritiahne detského poslucháča a následne ho predáva producentom reklamy. Reklama tak vnúka životný štýl a spôsoby správania, ktoré uľahčia predaj produktu.

Machiavelizmus doby novokresťanskej?

Tento proces, ktorý sa ponáša na machiavelizmus doby novokresťanskej, je abecedou reklamnej stratégie. V USA, odkiaľ k nám veľmi často prichádzajú televízne seriály a kde má pôvod reklamná ofenzíva, bol podrobne preštudovaný. Journal of Communication rezumuje jeho základné myšlienky takto: „TV predáva deti dvomi spôsobmi. Najsamprv ich spúta ako publikum, a potom ich „predá“ hlásateľom. Do stredu programu (návnada) dá reklamy (udica) na výrobky, či, presnejšie, na životný štýl a správanie, ktoré s výrobkami samozrejme súvisí. Tento proces je pravdepodobne najúčinnnejšou a najnatrénovanejšou z lekcií, ktoré naše deti dostávajú. 8 Vklad rodiny tak musí koexistovať s týmito chimérickými modelmi, so životným štýlom a postojmi, ktoré boli ukuté inde. Pravdaže, nová situácia je zdrojom vzájomného nepochopenia rodičov a detí. Rodičia veľmi často narážajú na mlčky odpor detí, ktorý je výsledkom vzorcov správania vnášaných do podvedomia ich potomstva. Jeho pravú príčinu však nevedia identifikovať. V rodine sa tak prehľbujú nedorozumenia aj pre banálne veci. Podľa mnohých autorov konflikty vybuchujú najčastejšie u osemnásťročných. Tí sú citlivejší

na audiovizuálne posolstvá, ľahšie sa nimi danú presvedčiť, a ich schopnosť rozlišovať je ešte nedostačujúca. Reakcie detí závislých od televízie môžu vyústiť až do fyzickej agresie a do latentnej rebélie voči rodičom. Nekontrolované vpády nových vzorcov správania tak maria prednostné výchovné práva rodičov priamo v rodine. Bez televízie by tieto výbuchy neboli možné. A tak komerčné záujmy narušujú zvyklosti rodín; rodičia sú vo vlastných príbytkoch zosádzaní z trónu a do duší detí sa dostávajú iné životné koncepcie, ako by si sami priali.

„Jedno z pravidiel televízie pre deti nariaďuje, že televízna reklama nesmie deti nabádať, aby nakupovali a nakupovanie nesmie žiadať ani od rodičov. Munn 9 zisťuje, že takmer všetky otestované deti boli ovplyvnené televíznou reklamou, že ich rodičia podliehali žiadostiam detí a výsledkom bolo podstatné zvýšenie nákupu zo strany rodičov (...) Feldman a Wolf 10 zdôraznili, že používanie reklamy pôsobiacej na deti je prostriedok vzbudzujúci žiadosti, ktoré by sa inak u dieťaťa neboli prebudili. Kritizovali toto ťaženie z ovplyvniteľných osobností prostredníctvom reklám pôsobiacich na deti.“¹¹ Nadarmo.

Televízia zasahuje do komunikácie medzi rodičmi a deťmi a narúša rodinný rytmus

Po rozšírení televízie tu bola nádej, že bude nápomocná pri stretaniach rodinných príslušníkov, že pritiahne deti k rodinnému kozubu. Tieto ilúzie päťdesiatych rokov by nám vyvolali na tvári úsmev, keby dôsledky neboli také smutné: naopak, odstavila príležitosti na diskusie a na pretras problémov, ba aj sťažností, pohltila čas potrebný na konfrontáciu názorov, skrátka, na komunikáciu. Televízia je cesta do pohodlnej garáže, aby sme nemuseli čeliť problémom rodinného života a riešiť ich. Istý čas je to anestetikum a trankvilizér, pokiaľ nakopené nepochopenia a hnev nespôsobia fatálny výbuch.

Čisto formálne stretanie príslušníkov rodiny pri televízii bráni pestovať osobné vzťahy, ktoré sú pre ich dobro podstatné. Televízia pri stole narúša rodinnú atmosféru, deti sa neodvažujú hovoriť, aby nerušili dospelých. Pri výbere programov vzniká nový zdroj konfliktov. Deti odmietajú ísť spať, hoci ráno idú do školy.

Vyháňanie komunikácie v rodine je bod, ktorý analyzoval už v roku 1977 Pierre Baudry: „Je evidentné, že prvým ďalekosiahlym efektom televízie v rodine je zatlačenie komunikácie do úzadia: členovia rodiny sa nerozprávajú, alebo, ak hovoria, reč sa hodnotí ako niečo rušivé. V prítomnosti média tak mizne celá sieť správ, výrazov, postojov zabezpečujúca kolobeh myšlienok v rodine a miesto jej jednotlivých členov.“¹²

Návrh dať každému členovi vlastný prijímač, z toho jeden do detskej izby, nie je riešením: počet rodinných rozhovorov len poklesne a otázku spánku detí to nevyrieši. Takmer je nám ľúto za niekdajšími škriepkami, poslednými prejavmi umierajúcej komunikácie. Napriek tomu povelom dneška je „dať každému vlastný prijímač“.

Hneď na začiatku expanzie televízie bol v Téliérama (28/12/88) zverejnený prieskum Institut National de l'Audiovisuel a Carat TV. V ňom sa zistilo, že divák zajtrajška, presýtený záplavou nových zdrojov obrazu, má sklon čím ďalej, tým viac ich sledovať, a čoraz horším spôsobom. Izoluje sa; každý pozerá televízor vo svojom kúte, rodičia/deti, manžel/manželka. Myslel si, že lepšie využije čas, ak si pozrie film na videu: veď uvidíme, ako často býva ďaleko od toho. Je to príliš čierny pohľad? Sme na križovatke. Od druhého televízora k videu, tento materiál by nám mal pomôcť, aby sme si lepšie vybrali. Náš prieskum ukazuje, že účinok je neraz práve opačný. (...) Každý ide do svojej izby a pozerá sa na svoj film - nie je to určitá forma ruptúry? Niektorí z toho majú skutočne zlý pocit. Menej konfliktov, ale narastajúca samota pred prijímačom. Je to naozaj ideálne?“

Vplyv na kultúrno-spoločenské vzťahy

Vo Francúzsku aj inde sa problémom zaoberali televízni diváci zoskupení v združeniach divákov. A tak v Anglicku TV Action Group vydala prácu s bohatými svedectvami. Zoširoka rieši otázku narušenia denného režimu a problémy detí vyplývajúce z vnášanej nestability do rodinných rytmov. „Tam, kde deti pozerajú televíziu dvadsať až tridsať hodín týždenne a kde dospelí dosahujú národný priemer sedemnástich hodín týždenne, má televízia tendenciu vytlačiť všetko ostatné na bočnú koľaj. Športy i prácu v záhrade, hry, hudbu, rozprávanie príhod, konverzáciu, pravidelné stolovanie, vychádzky, voľné chvíle i všetky aktivity, ktoré tvoria „sociálnu kultúru“ rodiny. Či je čas pred televíziou dlhý alebo „priemerný“, v každom prípade rodina trpí kultúrnym ochudobnením.

„Veľký vplyv na kultúrno-spoločenské vzťahy v rodiny má narušenie rytmu dňa, týždňa i roka. Každá rodina má svoju vlastný denný poriadok: vstávanie, raňajky, odchod rodičov do práce, odchod detí do školy, obed, návrat domov, večera, večerné aktivity, ukladanie sa na spánok. Časový rozvrh, ktorý štrukturuje deň, predstavuje prvok stability pre deti. Je to faktor, ktorý formuje ducha rozhodnosti, rozvíja zodpovednosť. Pravidelnosť v stolovaní, v ukladaní sa na spánok, v čase vyčlenenom na rozprávanie príbehov, v odpoľudňajšom odpočinku je istým rámcom, v ktorom deti vyrastajú. Televízia si privlastnila denný režim rodiny.“¹³

Narušenie komunikácie medzi generáciami

Aj v Japonsku overovali narušenie komunikácie medzi generáciami v tej istej rodine. Obrazovka nahrádza výchovu rodičov a starých rodičov, prináša riziko, že ústna tradícia rozprávok a príhod, ktoré sú nositeľmi veľkého balíka kultúrnych hodnôt, celkom vymizne. Podľa Dr. Keisuke Ebata z Psychiatrického výskumného inštitútu v Tokiu je tak ohrozená kultúrna a duchovná kontinuita potomstva. „Tým, že sú dnešné deti viac a viac pripútané k televízii, majú čoraz menej kontaktov s rodičmi a so starými rodičmi, ktorí mali vo zvyku predávať rozprávky z generácie na generáciu. Televízne príbehy pre deti prakticky vytisli ústne rozprávanie a prevzali ich miesto. Aj to je odraz kultúrou vymodelovaného správania, myšlienok a hodnôt, ktoré vzájomne vplyvajú na vývoj dieťaťa a na formovanie jeho osobnosti.“¹⁴

Dr. Ebata okrem toho dokázal, že v EUA ako aj v Japonsku je odporovanie vo vzťahu k autorite hlavnou témou 64% televíznych rozprávok. Veľkí sú reprezentantmi zla proti malým a slabým. Vzburá je teda spravodlivá a napodobňovania hodná, pretože ho k nej inšpiruje televízny hrdina, s ktorým sa dieťa stotožnilo. Je isté, že takéto posolstvá zabíjajú duše mladých, najmä vtedy, ak prevládne úplná absencia komunikácie s rodičmi. Nemožno pripísať vzburu stoviek mladých na našich predmestiach aj na vrub zhubného vplyvu televízie, ktorá im predkladá tak nedosiahnuteľný svet, ako aj modely vzbury?

Škodlivosť televízie je výraznejšia v horšie situovaných rodinách

Dúfalo sa, že najväčší úžitok z televízie bude v chudobných rodinách, či ako sa to dnes hovorí, v „sociálne slabšom prostredí“. Deje sa však úplný opak. Francois-Mariet, profesor na Univerzite Paris IX - Dauphine robil výskum na tému „Deti a televízia v stredu“ (v stredu poobede sa na francúzskych školách nevyučuje ako v iné dni, je zaužívané voľno, pozn. prekl.), publikovaný v Revue Francaise de Pédagogie na Národnom inštitúte pedagogického

výskumu. Konštatuje: „Výskumu nás privádza k istému počtu uzáverov, ktoré s veľkou pravdepodobnosťou nebudú klamlivé. Deti zo sociálneho prostredia, ktoré sú dotované najmenším objemom oprávneného kultúrneho kapitálu, sú najväčšími konzumentmi televízneho programu v stredu, kedy je odpoľudňajšie voľno. Lepšie zabezpečené rodiny, pokiaľ ide o kultúrnu úroveň a rast ako aj ekonomické prostriedky, využívajú školské voľno a investujú do kultúry, v predpoklade, že investície zveľadí škola. Takto, schematicky vyjadrené, zatiaľ čo deti robotníkov pozerajú televízor - skutočný baby - sitter tých najchudobnejších - privilegovanejšie deti športujú, venujú sa hudbe, pripravujú si úlohy na nasledujúci deň, čítajú, alebo idú von. Informácie, ktoré máme k dispozícii, nás privádzajú k záveru, že ak sa deťom ponúkne prístupná alternatíva a zaujímavá činnosť, sledovanie televízie - „záplaty“ - klesá.¹⁵

To má osobitne vážne následky v mestách – „nocľahárňach“, kam sa ľudia vracajú z práce až na noc, kde vládne sociálne rovnosť, chýbanie tradície, kultúrne vykorenenie a život v anonymite, čo vedie k rodinnému, sociálnemu aj kultúrnemu odpojeniu. To ešte ďalej znásobuje zhubné a frustrujúce účinky televízie. Televízia je zdanlivo jediným otvoreným oknom do vonkajšieho sveta, no predkladané morálne a kultúrne vzory smerujú len k iluzórnemu horizontu, a nie do reálnej budúcnosti. Rozčarovanie je potom o to väčšie.

Marie-Josée Chombart de Lauwe upresňuje: „Televízia je prvou kultúrnou základňou najmä pre deti zo sociálne slabších rodín. Preto je poľutovania hodné, že predkladané vzory sa im v detstve zafixujú a neponúka sa im primeraná perspektíva rastu, ani obraz budúcnosti. Je to závažná okolnosť obzvlášť pre tých, ktorí boli vytrhnutí zo svojho kultúrneho prostredia a prišli bývať do panelákových miest, kde niet ani obrazu minulosti (architektonické znaky, staršie osoby), kde neexistujú ani rôznorodé sociálne aktivity (rozličné remeslá...) Konštatovali sme, že mnohé deti nie sú schopné mať predstavu o budúcnosti. Dostávame sa tak k vážnemu problému celej mladej generácie. Príčiny toho sú mnohoraké, no na zodpovednosti má svoj podiel aj spoločnosť, pretože mládeži cez médiá sprostredkúva takýto obraz.“¹⁶

Televízia“ v zbierke zbraní“- subtlíny nástroj vojny

Duša dieťaťa je osobitne vnímavá na vnemy, čo umožňuje televízii zanechať v nej pravdepodobne nezmazateľné stopy. Vo veku dospelosti bude „dieťa vychované televíziou“ v porovnaní s „pred-televíznymi“ generáciami, mentálne „z úplne inej galaxie“. No netreba zabúdať, že adolescent, ba aj dospelý, ktorého psychologický profil už je sformovaný, tiež podlieha značnému vplyvu televízie pokiaľ ide o rozum, vôľu aj citlivosť. Do tej miery, že televízia dneška patrí do zbierky zbraní štátov, ktoré vedú vojnu. Čiastočne sme to zaznamenali v čase vojny v Perzskom zálive. Na jednej strane vydieranie rukojemníkov vrcholiace malým anglickým chlapcom na všetkých obrazovkách sveta a na druhej pohoršenie vyvolané obrazmi invázie v Kuvajte – City s vyfabrikovaným svedectvom malého dievčatka. Pravdaže, odchyľujeme sa od vybranej témy, ale osoží pozrieť sa, kam až siaha vplyv televízie, dokonca aj na dospelých.

Na konferencii v Palerme v septembri 1990 Mgr. Pierfranco Pastore, sekretár Pápežskej rady pre spoločenské komunikačné prostriedky a predstaviteľ Svätej stolice pri konferencii európskych a severoafrických televízií v oblasti Stredozemného mora upozornil aj na túto schopnosť televízie stať sa subtlílnym nástrojom vojny. Prelát zdôraznil, že v konflikte v Perzskom zálive bola televízia použitá ako zbraň „ktorá mala nahradiť, aspoň v tom čase, všetky tradičné zbrane. Táto zbraň je menej krvavá, ako ostatné, ale nemenej účinná, sofistická a krutá.“¹⁷

Rovnako spásonosné by bolo pouvažovať nad cynickým priznaním jedného z majstrov americkej televízie, prezidenta CBS News, Richarda Salanta: „Naša práca nespočíva v poskytovaní toho, čo si ľudia želajú, ale toho, čo my považujeme za vhodné“.

Televízia znásobuje krízu rodiny

Všetko zlo, ktoré sa dnes valí na rodinu, obzvlášť pôsobí na osamelé deti, ktoré pribúdajú v dôsledku rozvodov, len sporadických kontaktov s rodičmi, redukovaných rodín, neprítomnosti matky pracujúcej mimo rodiny, čo vedie k ich závislosti na televízii. Osamelé dieťa veľmi často nenachádza iné rozptýlenie, ako televíziu.

A tak televízia, ktorá mocne prehĺbila priepasť medzi generáciami, zosadila rodičov z trónu, vnútila nové modely správania, rozbila rytmus rodinného života, vytvorila izoláciu medzi členmi rodiny a podieľala sa na výbuchu osamotenosti, slovom, tá, ktorá má veľkú zodpovednosť za krízu rodín, dnes ešte znásobuje svoj vplyv na pozostalých obetiach. Príčina nešťastia, ako sa zdá, sa stáva aj ich jediným útočiskom.

Je to skutočne bludný kruh: čím viac rodinný život upadá, tým viac televízia znásobuje svoj vplyv; čím viac sa znásobuje jej vplyv, tým väčšmi upadá rodinný život. Naopak, neblahý vplyv televízie sa stráca a mizne tam, kde existuje bohatý rodinný život, kde má hlboké korene a kde je postavený na legitímnych základoch...

-
1. JEAN-PAUL II „Posolstvo ku Svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov 1994“. Preklad z *Documentation Catholique* zo 6. marca 1994, č. 2089.
  2. Liliane LURCAT, „Le jeune enfant devant les apparences télévisuelles“, *Esprit*, marec 1984, str. 38-39.
  3. Marie-Josée CHOMBART de LAUWE, „L’interaction enfant/télévision“, *Neuropsychiatrie de l’enfance et de l’adolescence*, 1981, 29 (3), str. 157-168).
  4. Marie-Josée CHOMBART de LAUWE, *Op. cit.*
  5. Liliane LURCAT, „Communications écrites et comptes-rendus des ateliers“, Arles, 10-14 jún 1991.
  6. *L’avancée médicale*, 6/2/90.
  7. Jean-Noel KAPFERER, *l’enfant et la publicité -Les chemins de la séduction*, éditions Dunod-Communications, 1985.
  8. *Journal of Communication*, zv. 27, č. 1, 1977, str. 100.
  9. MUNN, Mark, „The effect on Parental Buying Habits of Children Exposed to Children’s Television Programs“, *Journal of Broadcasting* 12, leto 1968.
  10. FELDMAN, SHELL a WOLF, Abraham, „Wath’s Wrong with Children’s Commercials?“, *Journal of Advertising Research*, 14, február 1974, str. 39-43.
  11. Pat BURR a Richard M. BURR, „Product recognition and Premium Appeal“, *Journal of Communication*, zv. 27, č. 1, 1977, str. 115-117.
  12. Pierre BAUDRY, „Inquétantes familiarités – A propos des feuilletons télévisés“, *Education* 2000, č. 8, december 1977, str. 37-39.
  13. Martin LARGE, *Who’s bringing them up? – Television and Child Development based on parents’, teachers’ and doctor’s reports*, Martin Large – TV Action Group, Gloucester, Angletterre, 1980, str. 95-96.
  14. Keisuke EBATA, *A comparative study of children’s television programmers: American and Japanese*, *The International Journal of Social Psychiatry*, Londýn, 1981, z.v 27, č. 4, str. 301-306.
  15. François MARIET, „Les enfants et la télévision du mercredi“, *Revue Française de Pédagogie*, č. 76, júl-august-september 1986, str. 31-47.
  16. Marie-Josée CHOMBART de LAUWE, *Op. cit.*
  17. *L’Osservatore Romano*, Vatican, 23/9/90 (vydanie v taliančine).
  18. *Newsweek* 10/6/85.

VI.

„Jedného dňa, vo veľkom hneve, som ju vyhodil von oknom“

(Karikatúra: Koniec. Videl si? Nie sme prví! Mestské smetisko)

„Kto kontroluje deti, kontroluje budúcnosť“

Lenin

Ženatý, 43-ročný otec dvoch detí, mnohostranne angažovaný metalurg má znalosti z viacerých odborov a vonkoncom nie je nervák. No jedného dňa mal toho dosť. Obrazovka sa stala neznesiteľnou. Ako „živý tvor, muž a otec“ sa rozhodol zbaviť sa jej: „Jedného dňa som ju vo veľkom hneve vyhodil von oknom“.¹ To vôbec nie je ojedinelý prípad. Predstavuje nezanedbateľnú kategóriu francúzskej populácie: najmenej 6% rodín.

Zriecť sa televízie? To má byť záver tejto štúdie? Nemal by sa skôr nájsť „dobrý“ spôsob, ako ju používať? Tu nech sa všetci rodičia, starí rodičia, vychovávatelia informujú, nech rozmýšľajú a rozhodnú podľa toho, čo budú považovať za vyhovujúce. Istá je však jedna vec: nevinný postoj naivného hlupáčka, čo všetko strávi, je neospravedliteľný. Vedecké štúdie, ktoré sme predložili na týchto stránkach sú výzvou pre každého, aby zaujal vlastné stanovisko a konzum obmedzil. Je nevyhnutné informovať sa, poznať veľké nebezpečenstvá hroziace deťom i dospelým.

Jednou z charakteristík drogy je závislosť sprevádzajúca užívateľa. Rovnako, mnohé negatívne účinky televízie sú dôsledkom tejto závislosti. Môžeme teda navrhnúť rodinám, ktoré majú televízor, jednoduchý pokus, ako ho predložili viacerí odborníci. Treba stráviť bez televízie istú vopred určenú dobu (napríklad mesiac) a sledovať, čo sa deje. Majú sa zaznamenať ťažkosti, ktoré vznikli, zmeny, prípadne pozitíva. Ak rodina skutočne nie je „zdrogovaná“ televíziou, pokus by sa mal dať uskutočniť. Ak ho však nemožno ukončiť, ak vzniknú neprekonateľné prekážky, ak jej absencia plodí skutočné rozpory a stav „nedostatku“, čo z toho možno vyvodit’?

Profesor Jacques Piveteau veľmi správne poznamenáva: „Nikomu by neprišlo na um úplne odrádzať dospelých od alkoholu, tabaku alebo od upokojujúcich prostriedkov. Účinky týchto výrobkov možno nie sú vždy najlepšie, ale nie sú bezprostredným nebezpečenstvom. A predsa, chránime pred nimi najmenších. Vieme, že vývoj ich organizmu nie je ukončený, vstrebávanie môže navodiť nenávratné poškodenia. Prečo uvažujeme celkom inak, keď ide o televíziu?“²

Profesor Piveteau navrhuje uložiť povinnosť výrobcov televízorov, aby označovali každý prijímač napríklad takto: „Pozor! Opakované používanie tohto aparátu vašim dieťaťom vo veku do štyroch rokov môže byť ohrozovať jeho duševný rozvoj“.

Je isté, že televízia pridlho profitovala zo svojej umelo utvorenej a médiami udržiavanej aury. Zobúdzanie sa začalo pred niekoľkými rokmi. Diváci si musia jasnejšie uvedomiť, že máme takú televíziu, akú si zaslúžime. Rodiny sa musia zorganizovať, musia vyvíjať nátlak na jednotlivé programy, na zodpovedných politikov, správcov i na reklamnú podporu, z ktorej programy žijú.

Práve to pripomenul Ján - Pavol II. v posolstve adresovanom pri príležitosti XXVIII. svetového dňa prostriedkov spoločenskej komunikácie 15. mája 1994 na tému: „Televízia a rodina: kritériá správneho používania“:

„Ak má televízia rešpektovať práva rodiny, rodičia majú vyjadriť oprávnené požiadavky riaditeľom programov a producentom. Niekedy bude užitočné spojiť sa v

združeních reprezentujúcich ich záujmy vo vzťahu k médiám, sponzorom a vysielateľom, ako aj k verejným predstaviteľom.“³

V tomto zmysle tu treba urobiť skutočný prevrat: systém, ako dnes funguje, je opakom demokracie. Možno je tu čas postaviť sa proti televíznej diktatúre a dať slovo aj publiku. Napríklad by sa mohli prostredníctvom CSA zozbierať žaloby ľudí sčítavaných pri obnovovaní platenia koncesionárskych poplatkov. Táto myšlienka je okrem iného súčasťou návrhu nedávneho zákona vydaného v USA. Je možné iniciovať ešte mnohé ďalšie aktivity, dať iné podnety. V našej krajine množstvo činných asociácií, ktoré v tomto môžu veľa vykonať.

Na záver uvádzame zoznam opatrení, ktoré sa v návrhoch odborníkov z celého sveta pravidelne opakujú. Rodiny si môžu ľubovoľne vybrať:

-Nedávať televízor do detskej izby;

-Vyhábať sa televízoru, ak máme malé deti alebo deti v školskom veku.

-Nenechávať deti samotné pozerat' televíziu; diskutovať s nimi o tom, čo videli; trénovať ich kritický úsudok.

-Vedieť, že podľa lekárov červeným signálom upozorňujúcim na možný vznik závislosti sú dve hodiny denného sledovania.

-Stanoviť deťom dni „bez“ televízie, v ktorých sa budú venovať iným činnostiam.

-Fixovať deťom kvótu hodín televízie v týždni, aby si vybrali programy vopred.

-Predchádzajúci návrh platí aj pre dospelých. Namiesto toho, aby sa neohraničene ničili televíziou, dobré je určiť si vopred približný počet hodín v týždni, ktorý plánujeme stráviť pred obrazovkou, vyhliadnuť si program podľa tohto kritéria a pridržať sa ho.

A zakončíme vetou profesora Jacquesa Piveteaua, ktorá pomerne dobre zhŕňa závery aj tejto štúdie:

„Zlá televízia je zlá, nie preto, že jej kvalita úbohá, ale preto, že je to televízia. Užívať ju menej zle možno len tak, že ju jednoducho budeme menej používať. (Stále nám ide o deti). Neútočiacou vôbec sa stáva vtedy, ak sa nepoužíva vôbec.“

---

1. Por. Télérama, 19/4/89.

2. Jacques PIVETEAU, „La télévision contre l'enfant“ (pokračovanie), citovaný čl., str. 66-68.

3. L'Osservatore Romano 24/1/94.

Bibliografia

- ATKIN, Charles, « Effects of Realistic TV Violence vs. Fictional Violence on Aggression », *Journalism Quarterly*, USA, 1983, vol. 60, n° 4.
- BAUDRY, Pierre, « Inquiétantes familiarités — A propos des feuilletons télévisés », *Education 2000*, n° 8, décembre 1977, pp. 37-39.
- BRODY Gène H., STONEMAN, Zolinda, SCOTT LANE, T. et SANDERS, Alice K., « Télévision Food Commercials Aimed at Children Family Grocery Shopping, and Mother-Child Interactions », *Family Relations*, juillet 1981, p. 435-439.
- BURR, Pat et BURR, Richard M. « Product recognition and Premium Appeal », *Journal of Communication*, vol. 27, n° 1, 1977, pp. 115-117.
- CHALVON, Mireille, « Problèmes psychosociologiques de l'enfant téléspectateur », *Neuropsychiatrie de l'enfance et de l'adolescence*, 1981, 29 (3), pp. 147-149.
- CHOMBART de LAUWE, Marie-Josée, « L'interaction enfant/télévision », *Neuropsychiatrie de l'enfance et de l'adolescence*, 1981, 29(3).
- CLUZEL, Jean, de l'Institut, « L'âge de la télévision », *Librairie générale de droit et de jurisprudence*, Paris, 1993.
- DOLLOT, Louis, « Culture individuelle et culture de masse », « Que sais-je ? », Paris, 1978, 2e éd., 126 p.
- DRABMAN, Ronald S. et HANRATTY THOMAS, Margaret, « Children Imitation of Aggressive and Prosocial Behavior When Viewing Alone and in Pairs », *Journal of Communication*, vol. 27, n° 1, 1977, pp. 199-205.
- EBATA, Keisuke, « A comparative study of children 's télévision programmera : American and Japanese », *The International Journal of Social Psychiatry*, Londres, 1981, vol. 27, n° 4, pp. 301-306.
- ERAUSQUIN, M. Alfonso, MATILLA, Luis, VAZQUEZ, Miguel, « Los teleninos », *libros Cuadernos de Pedagogia 7*, Editorial Laia, Barcelone, 1981.
- FELDMAN, Shel, WOLF, Abraham, WARMOUTH, Doris, « Parental Concern about Child-Directed Commercials », *Journal of Communication*, V (A. 27, n° 1, 1977, pp. 125-137.
- GABORET, Remy, « Comment mes Cinquièmes voient la télé, *Réalités Familiales*, n° 9, décembre 1988, p. 45.
- GERBNER, George, GROSS, Larry, SIGNORIELLI, Nancy et MORGAN, Michael, « Télévision Violence, Victimization, and Power », *American Behavioral Scientist*, mai-juin 1980, vol. 23, n° 5, pp. 714-716.
- JEAN-PAUL II, « Message pour la journée mondiale des communications sociales 1994 », traduction de la Documentation Catholique du 6 mars 1994, n° 2089.
- KAPFERER, Jean-Noël, « L'enfant et la publicité — Les chemins de la séduction », éditions Dunod-Communications, 1985.
- LARGE, Martin, « Who 's bringing them up ? - Télévision and Child Development based on parents', teachers' and doctors ' reports », *Martin Large — TV Action Group*, Gloucester, Angleterre, 1980, pp. 95-96.
- LURÇAT, Liliane, « Le jeune enfant devant les apparences télévisuelles », *Esprit*, mars 1984, pp. 38-39).
- LURÇAT, Liliane, « Communications écrites et comptes-rendus des ateliers », Arles, 10-14 juin 1991.
- MARIET, François, « Les enfants et la télévision du mercredi », *Revue Française de Pédagogie*, n° 76, juillet-août-septembre 1986, pp. 31-47.
- MARTON, John P. et ACKER, Loren E., « Télévision provoked aggression : effects of gentle, affection-like training prior to exposure », *Child Study Journal*, vol. 12, n° 1, 1982, pp. 27-43.

- MINISTÈRE DE LA CULTURE ET DE LA COMMUNICATION, « Nouvelle enquête sur les pratiques culturelles des Français en 1989 », La Documentation Française, Paris, 1990, 243 p.
- MOOR, L., « Influence de la télévision sur le psychisme de l'enfant et de l'adolescent », *Neuropsychiatrie de l'enfance et de l'adolescence*, 29 (3), 1981, pp. 151-156.
- PIERRE, Evelyne, CHAGUIBOFF, Jean, CHAPELAIN, Brigitte, Programme interministériel « Jeunes téléspectateurs actifs » — enquête réalisée sous la direction du service des Etudes et Recherches du ministère de la Culture, « Les nouveaux téléspectateurs — de 9 à 18 ans — entretiens et analyses », Institut National de l'Audiovisuel / la Documentation Française, Paris, 1982.
- PIVETEAU, Jacques, « La télévision contre l'enfant » (suite), in *Education 2000*, Centre d'Information sur les Techniques d'Enseignement, Institut Supérieur de Pédagogie (ISP) — Institut Catholique de Paris, n°9, avril 1978.
- PONTIFICIO CONSIGLIO DELLE COMUNICAZIONI SOCIALI, « Pornografia e violenza nei mezzi di comunicazione sociali : un'risposta pastorale », supplément à « *L'Osservatore Romano* », Vatican, n° 116, 17/5/89.
- ROY, Caroline, « Le temps passé », *Réalités Familiales*, n° 9, déc. 1988.
- ROYER, P., — Centre International de l'Enfance (CIE) — « La télévision, l'enfant et le pédiatre », *Arch. Fr. Pédiatr.* 1990 ; 47 : 241-6.
- RUFO, Marcel, Centre de Recherche et Documentation Thérapeutique — « Le stress à l'école et l'excès de télévision ».
- SAINTE-FOIX, Diane de, « Enseignants et télévision, résignation ou intégration », *Réalités Familiales*, n° 9, décembre 1988, p. 42.
- SCHIMDTT, J., VOILQUIN, J.-P., AUBERGE, A., LANGENIER, D., « L'avancée Médicale », 6/2/90.
- SOULAYROL, R., DRAVET, C. et ROGER, J., « Les crises épileptiques de l'enfant devant la télévision », *Neuropsychiatrie de l'enfance et de l'adolescence*, 1981, 29 (3), pp. 169-173.
- TRIBOULET, Raymond, « Séance publique annuelle des cinq Académies, mardi 25 octobre 1988 — Les enseignements de base, par M. Raymond Triboulet, délégué de l'Académie des sciences morales et politiques », Paris, Palais de l'Institut, Imprimerie Nationale, 1989.
- VESIN, Paul, « Télévision et culture », *Réalités Familiales*, n° 9, décembre 1988, pp. 23-25.
- WELLS, Lynn, « Télévision versus Books for Preschoolers », *Child Study Journal*, vol. 4, n° 2, 1974, pp. 93-97.
- WINN, Marie, « *The Plug-in-drug* », Bantam Books, New York, 1978, 258p.